

ΕΠΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΟΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ

Υ Π Ο

ΘΩΝΟΣ Σ. ΠΥΛΑΡΙΝΟΥ

Καθηγητοῦ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου καὶ τῆς κοινωνικῆς
οικονομίας.

ΕΚΔΟΘΕΙΣΑ

Καθὰ ἐν τῇ Ἐφημερίδι Νέα Ἐποχὴ δηλοῦται

(Ἀριθ. 138)

ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑ,

Ἐτυπογραφεῖον Η ΙΟΝΙΑ.

Σπυρίδωνος καὶ Ἀρσενίου ἀδελφῶν Κάων.

1860.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΟΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ
ΥΠΟ ΘΩΝΟΣ Σ. ΠΥΛΑΡΙΝΟΥ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΟΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ.

Κύριοι!

Τοῦ τελευταίου ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους φθίνοντος ὑμῖν ἐδήλωσα ὅτι ἀνώτατον πρόσταγμα ἐνετείλατο καὶ διεπιστεύθη μοι τὴν τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας διδασκαλίαν βραχύτατος κατελίπετο τότε παραδόσεων χρόνος διδῆναι καὶ ἀναυδος ἡ ἔδρα ἀπέμεινε, τὰ νῦν ἡ ἐναρξίς τῶν ἐμῶν διδασμάτων ἐπιτρέπει, καὶ δὴ ἐπιβάλλει μοι τὴν πλήρωσιν τοῦ καθήκοντος καὶ ἐπὶ τῷ εἰδικῷ τούτῳ κλάδῳ τῆς ὅλης ἐπιστήμης.

Ἄρχομαι ἤδη ἀγῶνος τὰς ἐμὰς δυσαναλόγους δυνάμεις ἐκπλήττοντος. Τὸ δυσχερὲς τῆς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου διδασκαλίας—ἥτις καὶ τὸ κυριώτερον ἐστὶ μοι ἔργον—εὐδῆλον ἤδη ὑμῖν ἐγένετο, πλὴν καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη, τῆς ἐκτάσεως ἰδίως αὐτῆς ἕνεκα, ἀπροκαλύπτως εἰρήσθω, ἀγῶνα δυσέχθρατον μετ' οὐ πολὺ ἀναδείξει.

Ἡ τῶν πεφιλημένων φοιτητῶν τοῦ ἀνωτάτου ἐκπαιδευτηρίου τούτου ὑστέρησις τῆς σπουδῆς ἐπὶ τοσούτῳ ἐπιωφελοῦς ἐπιστήμης—οἷα ἡ οἰκονομικὴ—καὶ ἡ προσδοκία τῆς διεξαγωγῆς τοῦ ἀγῶνος ἐν τῷ ἐπιόντι παρὰ δοκιμωτέρου τινός, προὔτρεψάν 'με τοιοῦτοι λόγοι, εἰσελθεῖν ἐν τῷ δυσπορήτῳ πεδίῳ' εὐελπιστῶ δὲ ὅτι ἡ ἐπιείκεια ὑμῶν τὸ ἔλλειπον πληρώσει.

Δῆλον ὑμῖν ποιῶ, προοιμαζόμενος, ὅτι αἱ ἡμέτεραι ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς παραδόσεως ἐν οὐδεμιᾷ ἐπιστημονικῇ ἀξιώσει σκοποῦσιν τούς τε τεθνηκότας καὶ ζῶντας περιπύ-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΗ Π. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ

Α152.Φ4.0008

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

στους σοφούς συμβουλευόμεθα, Κύριοι, ἐν δὲ νεολογίαις προχωρήσομεν λίαν σπανίως καὶ ἀφοῦ πρῶτον καλῶς τὰς ἰδίας δυνάμεις καταμετρήσομεν. Πρὸς δὲ παρὰ τῆ ἐμῆ ἀδυναμίᾳ σκοπεῖ μόνον τὴν, καθ' ὅσον ἐνεστὶ μοι εὐθέτως, ἔκθεσιν τῶν τῆς ἐπιστήμης ἀπαρχῶν, δι' ὧν, φορεῖς ἐν τῷ μέλλοντι τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ πτυχίου προβήσῃτε ἐν περιεκτικωτέρᾳ σπουδῇ, καὶ ἐν δοκιμωτέρᾳ, εἰ δυνατὸν, διδασκαλίᾳ. Ταῦτα μὲν ὑπέβαλον ἡς ἀνεδέχθην εὐθύνης ἕνεκα, νῦν δὲ τῆς διδασκαλίας προτέτακται, ἢ εἰσηγήσει, ὡς εἶπεῖν, παράδοσις αὐτῆ δι' ἧς σκοπεῖ ὅσον οἶόν τε ἐπὶ τὸ περιεκτικότερον ὑποδεικνύμην ἀπὸ στόματος τὸ τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας ἀντικείμενον, τὴν Ἡὼ, ὡς εἶπεῖν, τῆς ἐπιστημονικῆς ταύτης μαθήσεως, τὴν τῆς ὕλης σπουδαιότητα, τὰ ἐκτενῆ τῆς ἐπιστήμης ὄρια, καὶ τὴν μέθοδον ἣτις ποδηγητῆσει ἡμᾶς κατὰ τὴν ἐμὴν διδακτικὴν πορείαν. Πέπεισμαι μὲν ὅτι εὐθετον καὶ κατὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην εὐρήσω τὴν ἄρουραν, ἐφ' ἧς ἀδυνατῶς τῆς δε τῆς μαθήσεως βίψω τὸν σπόρον, βεβαιῶ δ' ὑμᾶς, φίλοι ὀμιληταί, ὅτι οὐ μικρὰν καταβαλλῶ τὴν σπουδὴν, ὅπως ἐν τῇ ὅλῃ διδασκαλίᾳ ἤττον ἀτελεῖ ἑμαυτὸν ἀναδείξω—

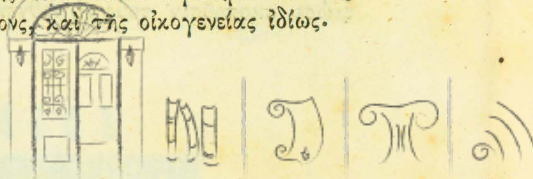
Ἐξερευνῶντες τὰ τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας, Κύριοι, ἐξερευνῶμεν τὸν ἄνθρωπον ἐν πάσαις ταῖς φάσεσι τῆς κοινωνικῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως, ἢ ὡς εἴθισται λέγειν, ἐξερευνῶμεν τὴν φυσιολογίαν τοῦ κοινωνικοῦ σώματος σὺν ταῖς παντοδαπαῖς αὐτοῦ λειτουργίαις. Ἡ διδασκαλία τῆς δε τῆς ἐπιστήμης δείκνυσι καὶ ὑπαγορεύει τῇ κοινωνίᾳ τὸ εὖ ζῆν, τοῦτέστιν ζῆν οὐχὶ ὡς τις ἀγελαῖα ὄμας, ἀλλὰ συνωδᾷ τῇ λογικῇ φύσει καὶ τῷ προωρισμῷ τοῦ λογικοῦ ὄντος· διευθετίζει ἀπάσας τὰς κοινωνικὰς σχέσεις τὰς ἀναφορὰν ἔχουσας μετὰ τῆς ὕλικῆς εὐμερείας, φωτίζει τὴν ἀνθρωπογένειαν σύμψασαν καὶ οὐχὶ τὰς κυβερνήσεις, καθὰ—ὡς ἀλλαγῶ ἐκτενέστερον ὑπομνήσω—ἠξίουσι οἱ περὶ τὸν σχολάρχην Κεσανίην· ἢ τοιαύτη δὲ τῆς κοινωνίας εὐδαιμονία, ἣν ὑπνεξάμην ἠδὴ, προκύπτει ἐκ τῆς προαγωγῆς τῶν ὕλικῶν ὀφελιμάτων τῆς κοινωνίας καθόλου, τοῦ ἔθνους, καὶ τῆς οἰκογενείας ἰδίως.

Τούτων δὲ ἡ ἐναρμόνιος σὺν τῷ τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς δικαιοσύνης γνώμονι, προαγωγή, τὸ εὐρύτατον τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας ἀποτελεῖ ἀντικείμενον.

Ὁ Πλάστης θεῖς ἀναλλοιώτους νόμους τὰ τοῦ κόσμου ἰθύνοντας, κηδόνησε τὸ ἐξείρετον αὐτοῦ δημιουργήμα φυόμενον καὶ ἀναπτυσσόμενον διανοίᾳ τε καὶ ὕλῃ σύγκραμμά τι θαυμάσιον εἶναι πνευματικῆς τε καὶ ὀργανικῆς φύσεως, ἀλληλότροφοι μυστηριωδῶς τυγχάνουσαι, δεῖται ἐπομένως τοῦτο συγχρόνου ἀναπτύξεως οὐ μόνον πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τῆς ἠθικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς ὕλικῆς αὐτοῦ φύσεως, καθάπερ ἡ διάνοια καὶ τὸ σῶμα συγχρόνως τε καὶ ἀλληλοτρόφως ἀναπτύσσονται, ἄλλως, ὡς τοῖς φυσιολόγοις δοκεῖ, ἢ ὑπεροχῇ τῆς μιᾶς ἀναπτύξεως ἐπὶ τῆς ἄλλης ἐλειμματώδη παρίστησιν ἄνθρωπον—τῇ ποικίλῃ δὲ καὶ φιλοπόνῳ ἀσκήσει τὸ ἠθικὸν ὄν τελειοῦται ἐς αἰεὶ ῥέπον πρὸς ἰδανικόν τινα τύπον· ὁμολογητέον δὲ ὅτι ἡ θεραπεία τῆς τε πνευματικῆς καὶ ὕλικῆς τοῦ λογικοῦ ὄντος φύσεως, προκαλεῖ ἀνάγκας, πεπρωκίσθαι ὅμως ἢ ἀνθρώπινος φύσις,—καθὰ παρακατιὸν ἀναπτύξομεν—καὶ τῇ δυναμικότητι τῆς πληρώσεως τούτων (Rocher).

Ἡ ὅμως ἡ πνευματικὴ καὶ ἡ ὕλικὴ τοῦ κατ' ἐξοχὴν λογικοῦ ὄντος ἀνάπτυξις ἐμπίπτει ἐν διαστάσει καὶ ἀντιθέσει, ὡς ἐν διαστάσει φυσιολογικῶς τυγχάνει πνεῦμα καὶ ὕλη;

Τὸ ἐρώτημα τὸδε ἐθέμην διότι ἐπὶ τοῦ ὀρισμοῦ τῆς ἐπιστήμης κατηγορεῖται. Εὐαρίθμοις πεπλανημένοι ἐδοξε τοῦτο εἶναι ὀρθόν, ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι κατὰ τοῦ ὀρθοῦ—ἐξέστω μοι ἢ ἔκφρασις—ἤριζον λόγου, καὶ ἀποστάται κεκηρυγμένοι κατὰ τοῦ τῆς προόδου νόμου ὑπελήφθησαν. Οὐ μόνον ἐν ἀρμονίᾳ καὶ συναλληλίᾳ τῆς διττῆς, ὡς εἶπεῖν, ταύτης φύσεως ἡ θεραπεία τυγχάνει, ἀλλ' οὐδεμία τούτων δύναται ἀποκεχωρισθῆναι τῆς ἄλλης χαλαρώσεως ἄνευ καὶ ἀπονεκρώσεως ἐκατέρων· νεκροῦται τὸ ἐνὸργανον ἡμῶν σῶμα νεκροῦται καὶ τὸ πνεῦμα, πάσχει τοῦτο μέγιστον ὑποστήσει πάθημα καὶ ἐκείνο, καθ' ὅσον ἀδυνατεῖ πρὸς τὴν πληρῶσιν τῶν κυπτόντων λειτουργιῶν ὑπὸ τὴν δραστηκὴν ἐπιβόρῃαν τοῦ πνεύματος

τος, τῆς βουλήσεως. Εὐδηλόν ἐστιν ὅθεν ὅτι ἐκάτεραι αἰμορφαὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, προώρισταί, συναρῶν ἀναπτύσσονται, οὐδὲν ἦττον τὸ πνεῦμα δεσπόζει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τῆς γνωστικῆς δυνάμεως ἀρχούσης ἐπὶ τῆς συναισθητικῆς τε καὶ βουλευτικῆς· ἡ ὕλη συνυπάρχει συναναπτύσσεται ἀλλ' αἰετοποτε ὑπηρετοῦσα τὰς ἐμπνεύσεις αὐτοῦ· ἡ χεὶρ τοῦ ἐργάτου κινεῖται ἀλλ', ὡς εἰκός, ἡ κίνησις ἔσωθεν ὠθεῖται. Οὐδὲ δύναμεθα ἐνοησάμεθα, ἔστω καὶ τὴν ὑλικωτέραν τῶν ἐργασιῶν, ἀποκεχωρισμένην σχετικῆς τινος δόσεως διανοίας, ἄλλως ἠθέλαμεν ἐμπέσει ἐν τῷ ἀμαρτήματι τοῦ Σταγειρήτου, δικαιολογούντος τὴν διχοτομίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, οὐ μόνον τῇ ἀποφάνσει «οὐδὲν δικαίωμα τῶν ὅπλων ἰσχυρότερον ἐστὶ, πᾶς γὰρ ὁ δυνάμει προέχων δικαιοτέρα αἰεὶ καὶ λέγειν καὶ πράττειν δοκεῖ» (Δίων Κάσ.) ἀλλὰ καὶ ὡς ἐκ τῶν διεστώτων δῆθεν νοῦς καὶ ἐργασία.

Περὶ πολλοῦ ποιούμενοι ἄρα τὴν τῶν ὑλικῶν ὠφελήματα τῆς κοινωνίας ἀνάπτουξιν τῇ ἐπιστημονικῇ ἀββώγῃ τῆς Οἰκονομικῆς, οὐδόλως κηρύττομεν, Κύριοι, τὴν ὕλην ὡς τὴν μόνην ἐπὶ τοῦ πνεύματος δέσποινα, ἀλλὰ τὸναντίον ἡ τῆς ὑλικῆς παραγωγῆς ἐνθάβρυνσις διάταγμά ἐστιν αὐτῆς τῆς νοήσεως αὐτοῦ τοῦ λόγου. Τὰ ὑλικά τῆς κοινωνίας ὠφελήματα, ἅτινα τὴν ἡμετέραν ἀσχολοῦσιν ἐπιστήμην, ὑπάρχουσιν, ἀπόλλυνται, ἢ ἀλλοιοῦνται ἐπὶ τὸ κοινωφελέστερον αἰετοποτε τῇ ὑπαγορεύσει τῆς νοήσεως, ἥτις τοιοῦτω τρόπῳ ὡς ἡ κυρίως δεσπόζουσα ἀγγέλλεται. Ἡ τῆς ποικίλης χρησιμότητος προαγωγή τοσοῦτω ἐπὶ τῆς τοῦ πνεύματος ἐρείδεται, ὥστε καθ' ὅσον τοῦτο ἀνυψοῦται ἐπὶ τοσοῦτω καὶ αὐτὴ ἐμπεδοῦται, «ἐνθα μείζων ἢ νοημοσύνη μείζων ἐστὶ καὶ ἡ παραγωγή,» ἡ δὲ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη κατὰ λογικὴν συνέπειαν τὴν τοῦ πνεύματος καλλιέργειαν κηρύσσει ὡς τὴν Λυδίαν λίθον τῆς τε ὑπάρξεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς. Μαρτύριον τῆς δε τῆς ἀρμονίας τῶν ὑλικῶν συμφερόντων τῆς οἰκονομικῆς σὺν τῷ πνεύματι καὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ παραγωγῆς, ἔστωσαν αἱ χῶραι ἐν αἷς συμβλαστάνουσιν ἢ τε πνευματικῆ καὶ ἡ ὑλικὴ παραγωγή θαυμασίως· πείθει δὲ ἡμᾶς ἐπὶ τού-

τῷ οὐ μόνον ἡ τῆς οἰκονομικῆς ἱστορία τῇ ἐπικλήσει τῆς αὐθεντίας αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους παραθέσεις τῆς Ἑσπερίας τῆς Ἐω ἀπέναντι προσεπιμαρτυροῦσα, ἐμὲ ἀπαλλάσσει εἰδικῶν παραδειγμάτων τοῦ ἀφηγήματος.

Τὰ ἀνωτέρω ὑπέμνησα, Κύριοι, ἵνα μὴ τις ἐξ ὑμῶν πλανώμενος νομίση ὅτι ἐκ προοιμιῶν αὐτὸ τοῦτο τὸ τῆς οἰκονομικῆς ἀντικείμενον, ἡ προαγωγή, τούτεσι, τῶν ὑλικῶν συμφερόντων, ἡ ἀνύψωσις ἐστὶν τῆς ὕλης ἐπὶ τοῦ πνεύματος, τοῦθ' ὅπερ ἀναιρεῖ ἄρδην ἢτε ἀπόλυτος ἐπιστήμη καὶ ὁ κοινὸς νοῦς.

Εὐδηλόν ἐστιν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τὸ ἄδικον τῆς κατηγορίας, ἢ ἐνίοις ἔδοξε προστρίψαι τῇ παρθένῳ ἐπιστήμῃ αὐτῆς ποτε οὐκ ἐξουσιάσαντες· αἱ παρθένοι οὐ κινδυνεύουσι μόναι ταῖς διαβολαῖς τῶν μήπω κατακτησαμένων αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐπιστῆμαι ὁσάκις τις τὴν σπουδὴν τούτων περιεφρόνησε, ἢ ἀνικανοποιήτους καταλίπουσιν τὰς παραδοξολογώτερας ἀπορίας τῶν λίαν ἀπαιτητικῶν.

Τὸ τῶν ἐτοιμολόγων κατηγορητήριον διάφορα, Κύριοι, ἀριθμεῖ κεφάλαια, ἐνὶ τούτων ἰδίως τὸν λόγον ἔφερον κατ' ἀνάγκην, διότι ἐπὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς ἐπιστήμης ἀπευθύνετο, παραιτούμεθα ὅμως τῆς τῶν λοιπῶν ἀνασκευῆς— ἥτις προσηκόντως πρὸ ἡμῶν ἐγένετο— τὸ μὲν, διότι τὰ πλείετα ἀνάξια εἰσὶν σοβαρὰς συζητήσεως, τὸ δὲ διότι οὐ προθυμοποιοῦμαι ἐκ προοιμιῶν ἢ δὴ ἀκριβολόγως διερχόμενος τὰς κατὰ τῆς ἐπιστήμης κατηγορίας τῶν πολιτῶν τῆς Πλατωνουπόλεως, ἐν ὑμῖν ἐνδοιασμούς διαχῦσαι, ἐπιβλαβεῖς μὲν ἐν τῷ παρόντι ἀκινδύνους δὲ μόνον ἐν τῷ ἐπιόντι χρόνῳ, καθ' ὃν ἡ διάνοια ὑμῶν ἐξοικειωμένη μετὰ τῆς ἐπιστήμης δύναται, ἐν εἰδῇ παιδιᾶς, ἑαυτὴν ἀσχολῆσαι, τῇ ἀποπομπῇ τῆς τοιαύτης ἀχλὺς.

Ἐδῆλωσα ὑμῖν ἄρτι ὅτι οὐδόλως προτίθημι τὰς κατὰ τῆς ἡμετέρας ἐπιστήμης ἀνασκευᾶσαι κατηγορίας τῶν πολιτῶν τῆς Πλατωνουπόλεως κοινωνιστῶν εἴτε κοινωκτηθῶν, ἢ ἄλλως πως ἐπιθετολογουμένων, ἀλλ' οὐδὲ ἐπικρίναί τὰ ἐν

πλουτοφοβία έμπεσόντα Σπαρτιατικά και τὰ τούτων ὅμοια τῆς ἀρχαιότητος πολιτεύματα διανοοῦμαι, διότι τὰ τοιαῦτα οὐδόλως ἀπειλοῦσι τὴν κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους ἐν τῇ παραγωγῇ τῆς ποικίλης χρησιμότητος και ἐν τῷ ἀντιπροσωπικῷ συστήματι πολιτιζομένην Εὐρώπην ἐξέστω μοι ὅμως, Κύριοι, ἀπλῶς χάριν ὑμῶν ἢ πρὸς ἀποφυγὴν χάσματος, ὅπως ἀπευθυνθῶ τοῖς ἀπομάχοις τῆς ἀντοικονομικῆς ἐκείνης φάλαγγος δια τῶν βραχυτάτων τούτων ἐρωτημάτων.

Τίς, ἔστω και τῶν ἀδαημονεστέρων, κοινωνικῶς ἐπιζήμιον δύναται θεωρῆσαι προσπάθειάν τινα, ἥς ἔνεκα τῇ αὐτῇ παραγωγικῇ δαπάνῃ και ἐπὶ τῇ αὐτῇ ἐκτάσει ἀγροῦ πλείονας πορίζομεθα καρποὺς; ἢ τὸ ἀσχολεῖσθαι ἐπὶ τῇ ὁδοποιίᾳ ἥς ἔνεκα εὐχερῶς μεταβαίνομεν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, και ταχύτερον μετακομίζομεν τοὺς καρποὺς, δι' ὧν ἑαυτοὺς συντηρήσομεν;

Ἐπί δὲ δύναται τὸ ἄροτρον ἀπαρνούμενος και ἐν γένει τὸν σίδηρον ἢ τὸν ὑδρόμηλον, καλλιεργεῖν Καναρεῖω τῷ τρόπῳ ἢ διὰ τῶν ὀνύχων τοὺς ἀγροὺς, τὸ ἄλευρον δὲ πορίζεσθαι τῇ μεθόδῳ τῶν ὑπηρετῶν τῆς Πηνελόπης;

Ἐν ὁποίῳ ἀτυχήματι ἄρα γε ἡ κοινωνία ἐμπίπτει ποριζόμενοι φορεσίαν ἢ στέγην τινὰ δι' ὧν ἐκ τῆς τοῦ χειμῶνος δρυμνίτητος προφυλασσόμεθα, ἀφοῦ και ὁ κυνικώτατος Διογένης τρίβωνι και πίθῳ ἐχράτο; Ἐπί δὲ τίς ζῆμιος ἢ πλειόνων ἐργαλείων χρῆσις ἐν τῇ σιδηρουργίᾳ ζυλουργείᾳ κτλ. ἀφοῦ και τὰ Λυκούργεια θέσμιμα πέλεκύν τε και πρίονα ἐπέτρεπον;

Τίς ἀνέχεται τὴν τοῦ ἐτέρου ἀποποίησιν πρὸς ἐπιστροφήν τοῦ σίτου ὃν χάριν τῆς αὐτοσυντηρήσεως προσκαίρως παρὰ τοῦ γείτονος ἔλαβε, ἀφοῦ ὑπὲρ τῆς ἀποδόσεως τό τε δίκαιον, ἢ ἠθικὴ και τὸ καλῶς ἐννοούμενον συμφέρον ἐκάστου συνηγορεῖ;

Ἐπί δὲ τίς ζῆμιος, ἢ τίς τὴν ποντοπορίαν οὐ ζητήσῃ συντομίας χάριν τῶν ἀποστάσεων; ἢ χορηγεῖν τῷ γείτονι σίτον, ὃν ἀφθονον ἔχει και ἀντ' αὐτοῦ φορεσίαν λαμβάνειν ὅπως καλύψῃ οὕτω τὴν παρὰ τοῦ ψύχους προσβαλλομένην γυμνότητά του;

Ἐπί δὲ τίς ζῆμιος, ἢ τίς οὐ συγκινηθήσεται ὑπὲρ τοῦ ἐν ἐπαίτησει ταλαιπωρουμένου συμπολίτου ἢ ἀδελφοῦ ἐπιθυμῶν τὴν βελτίωσιν τῆς κακοδαιμονίας τούτου;

Ἐπί δὲ ταῦτα πάντα βραδύως τυγχάνονται τῇ παραγωγῇ τῶν ὑλικῶν συμφερόντων ὧν τὴν παραγωγὴν ἢ οἰκονομικὴν ἐπιστήμην ἐπαγγέλλεται, διὲ ἡ γεωργία, τὰ τῆς συγκοινωνίας μέσα, αἱ ἀντικαταστήσασαι τοὺς δούλους μηχανικαὶ δυνάμεις, ἢ τῆς πίστεως παγίωσις, ἢ ναυτιλία, τὸ ἐμπόριον, ἢ βελτίωσις τοῦ θητικῶν πληθυσμοῦ, εἰσι τὰ ἀντικείμενα ἐφ' οἷς ἰδιαζόντως ἢ ἐπιστήμην ἐμφιλοχωρεῖ.

Ὡς ἐκ τῶν ἡγουμένων συμπεραίνομεν ὅτι ὁ τὸ ἐφ' οὗ και δι' οὗ τῆς ἡμετέρας ἐπιστήμης παρορῶν ὁ ἀνθρωπὸς ἔστι τῶν δασῶν τοῦ Νέου κόσμου, ἦτοι, ὁ ἀνθρωπὸς ὅστις κατ' οὐδὲν διαφέρων τοῦ κτήνους, πολέμιος κηρύσσεται τοῦ ὄντος οὐτινος ἔστιν ἀπεικόνισμα, ἀνατρέπων δὲ τὸν τῆς προόδου νόμον, τὴν ἰδίαν ἔλλογον ἀπαρνεῖται φύσιν και τὸν ἐν ταῖς θεαῖς δέλτοις κεχαραγμένον ἀνθρώπινον προορισμόν. Ὁ λάτρης τῆς φύσεως Ῥουσσῶ, και οἱ τούτου γείτονες, δι' ὀλιγίστων στίχων (ἰδίως ἐν Κεφ XI de govern: de Pologne) ἄρδην τὴν οἰκονομικὴν ἀνατρέπει ἐπιστήμην, διότι πειρώμενος τὰ τῆς κοινωνίας βελτιώσαι τοιοῦτον ἀπῆτησεν ἀνθρώπων παρῆθεν ὅμως, Κύριοι, ἢ ἔξοχος ἐκείνη περίνοια ὅτι καθορώσα τὰς τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ ἀτελείας ἐφθάσε τούτω, δι' ἐκείνης τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως, καθ' ἥς καταλέγει, και ἥς ἄνευ ἦν αὐτῇ ἀδύνατον εὐγλώττως καταλέξει, και τὰ ἁμαρτήματα τῆς συγχρόνου κοινωνίας διαγνώσει.—

Περὶ τὸν ὅλως φαίνεται μοι πρόσθετα μνημονεῦσαι καταλίποντες ὅθεν τὰ παραδοξολογήματα, Κύριοι, εἰσέλθωμεν ἐν ἀντικειμένοις, ἐφ' οἷς ἡ προσοχὴ ὑμῶν σοβαρώτερον προκαλεῖται.

Ἡ ἀσχολοῦσα ἡμᾶς ἐπιστήμη, ὁμολογητέον, ὅτι ἀναπτύξεώς τε και συστηματοποίησεως ἔτυχε τὸ πρῶτον ἐν τῇ δεκάτῃ και ὀγδόῃ ἑκατονταετηρίδι. Ἡ ἐπ' ἐσχάτοις μόνον

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΣΟΥΡΙΟΥ

πλουτοφοβία έμπεσόντα Σπαρτιατικά και τὰ τούτων ὅμοια τῆς ἀρχαιότητος πολιτεύματα διανοοῦμαι, διότι τὰ τοιαῦτα οὐδόλως ἀπειλοῦσι τὴν κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους ἐν τῇ παραγωγῇ τῆς ποικίλης χρησιμότητος και ἐν τῷ ἀντιπροσωπικῷ συστήματι πολιτιζομένην Εὐρώπην ἐξέστω μοι ὅμως, Κύριοι, ἀπλῶς χάριν ὑμῶν ἢ πρὸς ἀποφυγὴν χάσματος, ὅπως ἀπευθυνθῶ τοῖς ἀπομάχοις τῆς ἀντοικονομικῆς ἐκείνης φάλαγγος δια τῶν βραχυτάτων τούτων ἐρωτημάτων.

Τίς, ἔστω και τῶν ἀδαημονεστέρων, κοινωνικῶς ἐπιζήμιον δύναται θεωρῆσαι προσπάθειάν τινα, ἥς ἕνεκα τῇ αὐτῇ παραγωγικῇ δαπάνῃ και ἐπὶ τῇ αὐτῇ ἐκτάσει ἀγροῦ πλείονας πορίζομεθα καρπούς; ἢ τὸ ἀσχολεῖσθαι ἐπὶ τῇ ὁδοποιίᾳ ἥς ἕνεκα εὐχερῶς μεταβαίνομεν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, και ταχύτερον μετακομίζομεν τοὺς καρπούς, δι' ὧν ἑαυτοὺς συντηροῦμεν;

Τίς δύναται τὸ ἄροτρον ἀπαρνούμενος και ἐν γένει τὸν σίδηρον ἢ τὸν ὑδρόμηλον, καλλιστερεῖν Καναρεῖω τῷ τρόπῳ ἢ διὰ τῶν ὀνύχων τοὺς ἀγρούς, τὸ ἄλευρον δὲ πορίζεσθαι τῇ μεθόδῳ τῶν ὑπηρετῶν τῆς Πηνελόπης;

Ἐν ὁποίῳ ἀτυχήματι ἄρα γε ἡ κοινωνία ἐμπίπτει ποριζόμενοι φορεσίαν ἢ στέγην τινὰ δι' ὧν ἐκ τῆς τοῦ χειμῶνος δρυμίτητος προφυλασσόμεθα, ἀφοῦ και ὁ κυνικώτατος Διογένης τρίβωνι και πίθῳ ἐχρᾶτο; Ἐπρὸς τί ζῆμοι ἢ πλειόνων ἐργαλείων χρῆσις ἐν τῇ σιδηρουργείᾳ ξυλουργείᾳ κτλ. ἀφοῦ και τὰ Λυκούργεια θέσμια πέλεκύν τε και πρίονα ἐπέτρεπον;

Τίς ἀνέχεται τὴν τοῦ ἑτέρου ἀποποίησησιν πρὸς ἐπιστροφὴν τοῦ σίτου ὃν χάριν τῆς αὐτοσυντηρήσεως προσκαίρως παρὰ τοῦ γείτονος ἔλαβε, ἀφοῦ ὑπὲρ τῆς ἀποδόσεως τό τε δίκαιον, ἢ ἠθικὴ και τὸ καλῶς ἐννοούμενον συμφέρον ἐκάστου συνηγορεῖ;

Ἐπρὸς τί ζῆμοι, ἢ τίς τὴν ποντοπορίαν οὐ ζητήσει συντομίας χάριν τῶν ἀποστάσεων; ἢ χορηγεῖν τῷ γείτονι σίτον, ὃν ἄφθονον ἔχει και ἀντ' αὐτοῦ φορεσίαν λαμβάνειν ὅπως καλύψῃ οὕτω τὴν παρὰ τοῦ ψύχους προσβαλλομένην γυμνότητά του;

Ἐπρὸς τί ζῆμοι, ἢ τίς οὐ συγκινηθήσεται ὑπὲρ τοῦ ἐν ἐπαιτήσει ταλαιπωρουμένου συμπολίτου ἢ ἀδελφοῦ ἐπιθυμῶν τὴν βελτίωσιν τῆς κακοδαιμονίας τούτου;

Πλὴν ταῦτα πάντα βραδίως τυγχάνονται τῇ παραγωγῇ τῶν ὕλικῶν συμφερόντων ὧν τὴν προαγωγὴν ἢ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη ἐπαγγέλλεται, διὸ ἡ γεωργία, τὰ τῆς συγκοινωνίας μέσα, αἱ ἀντικαταστήσασαι τοὺς δούλους μηχανικαὶ δυνάμεις, ἢ τῆς πίστεως παγίωσις, ἢ ναυτιλία, τὸ ἐμπόριον, ἢ βελτίωσις τοῦ θητικῆς πληθυσμοῦ, εἰσι τὰ ἀντικείμενα ἐφ' οἷς ἰδιαζόντως ἢ ἐπιστήμη ἐμφιλοχῶρεῖ.

Ὡς ἐκ τῶν ἡγουμένων συμπεραίνομεν ὅτι ὁ τὸ ἐφ' οὗ και δι' οὗ τῆς ἡμετέρας ἐπιστήμης παρῶρων ὁ ἀνθρωπός ἐστι τῶν δασῶν τοῦ Νέου κόσμου, ἦτοι, ὁ ἀνθρωπος ὅστις κατ' οὐδὲν διαφέρειν τοῦ κτήνους, πολέμιος κηρύσσεται τοῦ ὄντος οὐτινος ἐστὶν ἀπεικόνισμα, ἀνατρέπων δὲ τὸν τῆς προόδου νόμον, τὴν ἰδίαν ἔλλογον ἀπαρνείται φύσιν και τὸν ἐν ταῖς θείαις δέλτοις κεχαραγμένον ἀνθρώπινον προορισμόν. Ὁ λάτρης τῆς φύσεως Ρουσσῶ, και οἱ τούτου γείτονες, δι' ὀλιγίστων στίχων (ιδίως ἐν Κεφ XI de govern: de Pologne) ἄρδην τὴν οἰκονομικὴν ἀνατρέπει ἐπιστήμην, διότι πειρώμενος τὰ τῆς κοινωνίας βελτιῶσαι τοιοῦτον ἀπῆτησεν ἀνθρώπον παρεῖδεν ὅμως, Κύριοι, ἢ ἔξοχος ἐκείνη περινοῖα ὅτι καθορῶσα τὰς τοῦ κοινωνικοῦ ὄργανισμοῦ ἀτελείας ἐφθασε τούτῳ, δι' ἐκείνης τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως, καθ' ἥς καταλέγει, και ἥς ἄνευ ἦν αὐτῇ ἀδύνατον εὐγλώττως καταλέξει, και τὰ ἁμαρτήματα τῆς συγχρόνου κοινωνίας διαγνώσῃ.—

Περὶ τὸν ὅλως φαίνεται μοι πρόσθετα μνημονεῦσαι καταλίποντες ὅθεν τὰ παραδοξολογήματα, Κύριοι, εἰσέλθωμεν ἐν ἀντικειμένους, ἐφ' οἷς ἡ προσοχὴ ὑμῶν σοβαρώτερον προκαλεῖται.

Ἡ ἀσχρολοῦσα ἡμᾶς ἐπιστήμη, ὁμολογητέον, ὅτι ἀναπτύξεώς τε και συστηματοποιήσεως ἔτυχε τὸ πρῶτον ἐν τῇ δεκάτῃ και ὀγδόῃ ἑκατονταετηρίδι. Ἡ ἐπ' ἐσχάτοις μόνον

ανάπτυξιν τῆς οικονομικῆς θεωρητέον ὡς τι τῶν ἀτυχημάτων τῆς κοινωνίας, διότι διευθετίζουσα αὐτὴ τὰς τοῦ ὅλου κοινωνικοῦ σώματος λειτουργίας, καθ' ὅσον αὐτὰ τῆς ὑλικῆς εὐημερίας τῆς κοινωνίας ἀπτονται, ἤθελεν κρείττονα τὴν ἀνθρωπότητα ὑπηρετήσῃ ἢ ἡ προηγηθεῖσα ἀνάπτυξις τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν οὐδὲν ὅπως ὑπαινίττομαι ὅμως καὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, Κύριοι, σημειωθήτω τὸδε καλῶς, διότι αὐταὶ ὄφειλον πάντως χρησιμεῦσαι ὡς προπαρασκευή.

Οὐ μόνον ἐβράδυνε ἡ τῆς ἐπιστήμης ἡμῶν εὐπροόρατος ἀνάπτυξις, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ περιφανεῖς τῆς ἐπιστήμης ἡγήτορες διὰ τῶν ἀπολύτων πλημμελῶν βάσεων καὶ ἀρχῶν, ἐπὶνεγκον τῇ ταχυτέρᾳ μορφῶσει αὐτῆς διαταφρεύουσαν ἀνάπαυλαν. Οὕτως οἱ Ἀγ. Σιμωνισαὶ τὴν ἀκνηρίαν πειρώμενοι ἐκ τῶν σπλάγγων τοῦ κοινωνικοῦ σώματος ἐξαφανίσαι, ὑπέπιπτον ἐν παχυλεστάτοις ἀμαρτήμασιν ὡς πρὸς τὰ τοῦ κοινωνικοῦ διακόσμου, ἀναιροῦντες καὶ αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν τοῦ κληρονομικοῦ δικαίωματος. Οἱ περὶ τὸν Φουριερόν πειρώμενοι ἐπανορθῶσαι τὰς πλάνας τῶν πρὸ αὐτῶν περιεφρόνου ὄλως τὴν ἱστορίαν νέαν πλάττοντες κοινωνίαν ἢ πολὺ μορφος παραγωγὴ τὸ πεδίον, ὡς εἶπεῖν, τῆς ἐπιστήμης ἐστίν, πλὴν οἱ περὶ τὸν Σμιθ καὶ Ρικάρδον προσθέτω πλάνη ἡν ἤρουν τὴν πλάνην τῶν φυσιοκρατῶν οἱ δὲ ἐκλεκτισταὶ νέαν ἐχάραττον ὁδὸν, καὶ κατὰ τὰ σπουδαιότερα τῆς ἐπιστήμης κεφάλαια ἐν πλάναις ὑπέπιπτον ὁσάμιν ἐπειρῶντο συμφιλιῶσαι τὰ ἀσυμφιλίωτα, περὶ τούτων ἀπάντων ἰδίᾳ ἀλλαγῶν ἔστι ὁ λόγος· αἱ περὶ τὴν μόρφωσιν τῆς ἐπιστήμης τοιαῦται ἀνωμαλίαι, ἀποδοτεῖται τῶ ἀναλλοιώτῳ νόμῳ τῆς βαθμιαίας προόδου τῶν ἀνθρωπίνων, αἱ δὲ ἀγαθαὶ ἔριδες, συνέτεινον μὲν εἰς τὴν βραδύτητα τῆς τοῦ οἰκοδομήματος ἐγέρσεως, προσέφερον ὅμως καὶ τὸ ἀφθονον ὑλικὸν οὐ ἄνευ ἢ ἐποικοδόμησις ἦν ἀνέφικτος.

Ὁ Ἀδάμ Σμιθ θεωρεῖται, κοινῇ γνώμῃ, ὡς ὁ πατὴρ τῆς οικονομικῆς ἐπιστήμης, διδάγματα ὅμως, ἠρύσθη οὗτος, Κύριοι, παρὰ τοῖς Γάλλοις οικονομισταῖς καὶ ἰδίως παρὰ τῶ Ἰατρῶ τοῦ Λουδοβίκου XV καὶ ἔσχε πρόδρομον τὸν Βέρ-

βρην (Blanqui)· ἐκ προοιμίων σημειοῦμεν ὅθεν ὅτι οὐδεὶς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος δημιουργήσῃ τι. Ἡ δεκάτη καὶ ὀγδόη ἑκατονταετηρίς, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, τὴν ἐπιστήμην ἐμόρφωσε καὶ οὐ μικροὺς θριάμβους ἤξιώταται, τῇ δημολογίᾳ ἡμῶν ταύτη τὰ εἰκότα ἀποδίδομεν τῇ μεγαλοουργῶ ἐκείνῃ ἐποχῇ τῆς Ἑσπερίας, πλὴν ὀφείλει καὶ αὐτὴ τῶς μεθ' ἡμῶν συνομολογήσῃ, ὅτι παραγωγὴ προὑπαρχόντων στοιχείων ἄνευ ἀκατάληπτος ἐστὶν ὅτε καὶ ἀνέφικτος, ἐξ οὗ ἔπεται ὅτι οἱ οικονομισταὶ τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος συνήντησαν προὑπαρχούσας ἀρχὰς ἐφ' ὧν ἵδρυσαν ἐπιστημονικὴν ἐνότητά· καὶ τῶ ὄντι ὁ Μεσαιῶν ἄτε τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος ἢ περὶνοια δεδικοιολογημένας ἀξιώσεις κτῶνται, ἂν οὐχὶ πρὸς τι ἄλλο, τοῦλάχιστον πρὸς ἓνα ἀπλοῦν σεβασμόν.

Πλὴν τὰ ἀποδιδόμενα παρὰ τῶν συγχρόνων δίκαια τοῖς ἡμετέροις προγόνοις ἠνηροῦντο ταῦτα κατὰ τὴν ΙΗ' ἑκατονταετηρίδα, ἧς οἱ σοφοί, ἀπροκαλύπτως εἰρήσθω, ἀντεποιήθησαν καὶ αὐτὰ τὰ συναντώμενα σπέρματα τῆς χρηματιστικῆς ἐν τῇ σοφίᾳ τῶν ἡγητόρων τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ· ἀλλ' οἱ Πλάτωνες, οἱ Ἀριστοτέλεις, οἱ Ἐσνοφῶντες, οἱ Στοβαῖοι, οἱ Δημοσθένεις, τὰ οικονομικὰ τοῦ Σολωνείου πολιτεύματος, καὶ ἕτερα τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος μνημεῖα, διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῆς ἀδεξίου ἐκείνης τοῦ ΙΗ' αἰῶνος διατάσεως, καὶ δι' αὐτῶν, ἡ ἀρχαιότης, τὰ ἰδία διεξεδίκησε δίκαια.

Ἐν τούτοις χαλεπὸν ἐστὶ τὸ συναντᾶν τὸν Γάλλον σχολάρχην, τὸν σοφὸν τῆς ΙΘ' καὶ οὐχὶ πλέον τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος τὴν Ἑλληνικὴν λακτίζοντα ἀρχαιότητα, «μηδὲν ἀπολύτως μηδὲν» μὴ ἀνευρίσκων δῆθεν ἐν αὐτῇ ἢ τοῦ Σαίη ὅμως περὶνοια οὕτωπως ἀποφνημαμένη ἐδόξασε, ὅτι ἡ λαμπὰς τῆς ἀναπτυχθείσης ἐπιστήμης ὄλως ἀπετέφρωσε τοὺς σπινθήρας ἐξ ὧν ἤφθη, ἐνῶ οἱ σπινθήρες αἰέποτε ἐν τῇ φλόγᾳ ἦν ἦσαν ἐπιζῶσιν, ἐφ' ὅσῳ καὶ ἡ φλόξ ἐπιζεῖ.

Ἄλθής ἐστιν ἄρα ὅτι τὰ τῆς ἀρχαιότητος σπέρματα ἐ-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΘΕΟΥΡΙΟΥ

πεσκιάσθησαν ἐπὶ τοσοῦτω ὥστε οὐδὲ δι' ἰχνοσκοπίας, ὡς εἰπεῖν, διορῶνται πλέον ;

Ἐνδιατρίψωμεν μικρὸν καὶ ἐπὶ τούτῳ ἀκριβείας χάριν.
Εἰ ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιότης ἐπὶ λίαν σπουδαίων θεμάτων τῆς οικονομικῆς τὴν δεκάτην ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα ὑπερῆρξεν, οὐκ ἔστιν ἄρα προσοχῆς καὶ εὐλαθείας ἀξία ;

Τοιοῦτω τρόπῳ παλινδρομοῦντες ἐν τῷ ἀρχαίῳ πολιτισμῷ, καὶ τὰ ἀρχεῖα τῆς ἑλληνικῆς περσινίας ἐξερευνῶντες προχείρως διαγιγνώσκωμεν, ὅτι πρὸ τοσοῦτων αἰῶνων οὗτος ἀμαρτήματα πλείστα προέλαβε τῆς περσινισμένης III' ἑκατονταετηρίδος· ἐπὶ τῶν φυσικοκράτας ἄτε τὸν Σμίθ διδάξας τὰς ποικίλας τῆς παραγωγῆς μορφάς, ἃς ἐκεῖνοι πεπλανημένως ἠγέρουν, ἐπὶ τῶν κρημνισμῶν τῆς ἐργασίας ἀμαρτήσαντα Λεμοντέυ, ἐπὶ τῶν κρημνισμῶν καὶ αὐτὸν τὸν μεγαλοφυῆ καὶ φιλόφρονος Σισμόνδην ἐν τῇ, κατὰ πλάνην, ἐπιθέσει αὐτοῦ κατὰ τῶν μηχανικῶν δυνάμεων· προέλαβε τὸν τε Σμίθ, Σισμόνδην καὶ Σαίην κατὰ τὴν διάγνωσιν τῆς διττῆς χρησιμότητος τῶν πραγμάτων (I: Σοῦτσος), προέλαβε τὸν Σαίην ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς διδάξας τὴν ἄυλον παραγωγὴν πρὶν ἢ ἐκεῖνος διορθῶσιν τὸν μεγαλοφυῆ τελωνιακὸν ὑπάλληλον τῆς Σκωτίας ! Ὁ ΙΘ' αἰὼν ἐν τοῖς ἐπιμάχοις τέως ζητήμασι τούτοις ἤρε τὴν ἔριν ἀποδεξάμενος τὴν λύσιν ἣν ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιότης παρέσχε· τῇ ὁμολογίᾳ δὲ τοῦ ἀριστόνοος Blanqui χρώμενος, προσθήσω ὅτι τὸ Β' τοῦ Πλάτωνος βιβλίον ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ σελίδι, Πλατωνεῖῳ τῷ τρόπῳ, ἀπάσας τὰς βάσεις ἐκτίθησιν ἐφ' ᾧ ἡ ἐπιστήμη θεμελιώσεται.

Ἐργάσθη ἄρα ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦτου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, καὶ εἰπεῖν δυνάμεθα μετὰ τοῦ Σαίη ὅτι «οὐδὲν ἀπολύτως οὐδὲν» ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιότης ἐπὶ τῆς οικονομικῆς ἐπιστήμης διεπράξατο ;

Εἰ ἡ εἰδοποίησις (specificatio) χορηγῆται ἡμῖν τίτλον ἰδιοκτησίας, ἱκανοποιηθῆτω τοῦλάχιστον καὶ ἡ ἀρχαιότης τῷ φόρῳ τῆς εὐγνωμοσύνης ἐν εἶδει, ὀφειλουμένης ἐπὶ

τῇ εἰδοποίησει, ἀποζημιώσεως.— Ὁμολογῶ ἡμῖν, Κύριοι, μετὰ πάσης ἀφελείας τε καὶ εἰλικρινείας ὅτι ἐθνικὴ φιλαυτία μηδαμῆ τὰ ἄρτι ἐκτεθέντα ὑπαχόρευσε μοι ἡ κομποπολίτις ἐπιστήμη οὐδαμῶς γινώσκει ἐθνικὰ διαφράγματα, μηδέποτε, ἐπὶ τούτῳ, ὁ Φιλαγγέρης ἠδύνατο ὡς ἀνοφραζομένῳ ἡμεῖς ἐπιτιμῆσαι, ὑπὲρ τῆς μόνης ἀληθείας συνηγορῶν ταῦτα ἔλεγον ἢ ἡ τῆς ἐπιστήμης Ἡὼ ἐσελάγιζε οὐχὶ ἐν ταῖς παραλίαις τοῦ Αἰγαίου ἀλλ' ἐν ταῖς τοῦ Ἰαπωνικοῦ πελάγους· εἴθισται ὅμως οἱ Ἕλληνες καταγγέλεισθαι ὡς ἐπὶ πατραγαθία σφοδρολογῶντες, ὁμολογητέα ἢ τοιαυτῇ ἀδυναμία ἡμῶν, ἐσμὲν ὅμως συγγωστοὶ νομίζω, διότι ἢ πρὸς τοὺς ἡμετέρους προγόνους ἀναφορά, ἀτυχῶς, ὡς μόνη παρήγορος ἀνάφευξις ἡμῖν κατελήφθη ! !

Ἐκ τῶν ἠγερθέντων ὀφείλομεν πρὸς δε μὴ παραγνωρίσαι ὅτι ὁ ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰὼν ὀφειλέται εἶσιν οὐ μόνον τῇ ἑλληνικῇ ἀρχαιότητι ἀλλὰ καὶ τῇ Ἰταλικῇ ἀσχολήσει περὶ τὴν οικονομικὴν κατὰ τὴν δεκάτην καὶ ἕκτην ἑκατονταετηρίδα ἰδίως, ἣτις παρέσχε διὰ τῶν Γασπάρδων οικονομολογικὰ προϊόντα, προωρισμένα χρησιμεῦσαι τῇ ἐπιστημονικῇ ἀναπτύξει τῆς κοινοφελεστέρως ἴσως τῶν ἐπιστημῶν.

Πανθ' ὅσα ἐξέθηκα ὑμῖν, Κύριοι, ἐπὶ τῆς καταγωγῆς τῆς ἐφ' ἣς ἤδη ἐπικύπτωμεν ἐπιστήμης, εἰσὶ κοινὰ, λίαν κοινὰ, τῆς περσινισμένης Γερμανίας γόνιμοι οἱ ἰδίως ἐξοικειωμένοι μετὰ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ἀπέδωκαν αὐτῇ τὸν προσήκοντα σεβασμὸν τῇ διαδόσει τῶν καρπῶν τῆς βαθείας αὐτῶν ἐρεῦνης· καὶ περ κοινὰ ὅμως πάντα ταῦτα ἐν ταῖς οικονομολογικαῖς συγγραφαῖς τῶν ὑστάτων χρόνων, εἰσὶν ἄγνωστα ὅμως τῷ κατὰ πρῶτον προσερχομένῳ ἐν τῇ τοιαυτῇ μελέτῃ τούτου ἕνεκα ἔκρινα οὐχὶ ὡς ἀποσκοποῦ τὴν πρόσψασιν καὶ τούτου τοῦ θέματος,

Ἄλλ' ἢ ἐν Ἑλλάδι κρατήσασα δουλεία, ἢ τῆς ἐργασίας περιφρόνησις παρὰ τῶν εὐπατριδῶν, ἢ ὅλως νηπιώδης κατὰστασις τῶν μηχανικῶν δυνάμεων κ.τ.λ. κ.τ.λ. ἀποψεύ-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΣΟΥΡΙΟΥ

δουσιν, ἕτεροι διετάθησαν, ἢ ἀναιροῦσι τὰ ἐνιαχοῦ συναντώμενα οἰκονομολογικὰ θεωρήματα.

Ἄλλὰ μὴ αἰ ἀποικίαι τῶν Ἰσπανῶν καὶ τὰ ἐπέσχάτους σωθέντα καταγῶγια τῆς φυγοπονίας, ἅπερ μοναστήρια ἐκάλουν, δεικνύουσιν ἄρα ὅτι κατὰ τὴν III' ἑκατονταετηρίδα ἐν τῇ Ἰβηρικῇ χερσονήσῳ ἡ ἐπιστήμη ἐντελῶς ἠγνοεῖτο ; μὴ ἴσως ὁ τῆς Ἰταλίας 15' αἰὼν οὐκ εἰργάσθη ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς, μόνῳ τῷ λόγῳ, ὅτι κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἡ ἐργασία ἔτι περιεφρονεῖτο, ὁ δὲ Πάπας δουλείαν ἐπέβαλλε τοῖς δορυαλώτοις ; Ἡ τῶν Ἰρλανθῶν κακοδαιμονία καὶ τὸ θητικὸν τῆς Ἀγγλίας πλῆθος μὴ ἴσως ἀναιροῦσι τὴν ὑπαρξιν τοῦ Ἀδάμ. Σμιθ καὶ τὴν ἐκείσε προαγωγὴν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης ;

Εἰπεῖν δικαιοῦμεθα μόνον ὅτι τὰ περὶ τὴν οἰκονομικὴν τῶν Ἑλλήνων σοφῶν καὶ περ μεθ' ὅλης τῆς σπουδαιότητος ἐκτιθέμενα, ἐν τῇ ἀτελείᾳ τοῦ ἀρχαίου κόσμου μᾶλλον ὡς θεωρητικὰ ἀθύρματα ἐκλαμβάνοντο ἢ ὡς συνταγαὶ πρὸς ἀνάβρῳσιν τοῦ νοσοῦντος κοινωνικοῦ σώματος· ὁμοδοξῶ Κύριοι, ἐπὶ τούτῳ καὶ περ καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις συναντῶμεν τὸ θητικὸν πλῆθος, τὴν βωλοδουλείαν καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν δουλικὴν κατάστασιν, οὐδὲν ἦτον ταῦτα πάντα θεωρητέα ὡς λίαν ἀνώμαλα καὶ ἐλεεινὰ καταστήματα, ὅσημέραι καταρρέοντα τῆς δραστηκῆς ἐπιρροίας ἐνώπιον τοῦ πολιτισμοῦ· ἐνῶ ὁ τῆς ἀρχαιότητος πλοῦτος, ὁμολογητέον, ἦν ἡ δουλεία τῇ κατακτῆσει ἐπιδιωκομένη «καὶ ἡ πολεμικὴ φύσει κτητικὴ πως ἔσται»· τὸ δίκαιον ἐν ὀργίοις ἀποκαλυπτόμενον ἐτύγχανε μονοπῶλειον, ἡ ἐργασία ἔδοξε τῇ προνομιούχῳ τάξει χαμερπῆς ἐπιτήδευμα εἶναι τῶν ὑποτελῶν ἐφ' ὧν οἱ ἰσχυροὶ ἐκτῶντο τὸ *jus dominorum*, οἱ δὲ δούλοι διαφοροτρόπως ἐπιθετολογούμενοι τῇ βεβιασμένῃ, καὶ ἀτελεῖ ἐπομένως ἐργασία αὐτῶν, μῶλις ἔτρεφον τοὺς ἐπὶ χοίνικος καθεύδοντας κηφήνας. Οἱ τε εὐπατρίδαι καὶ πατρίκιοι ἤσθοντο ὅτι ἡ ἐργασία ἀσυμβίβαστος μετὰ τῆς ἐλευθερίας τυγχάνει, διὸ ὁ

τῆς Βοιωτίας ἔμπορος ἐν δεκαετεί ἀποχῇ τοῦ ἐπιτηδεύματος ὑποβάλλετο πρὶν ἢ ἐν τοῖς δημοσίοις ἀναμιχθῆ· οἱ βωμαῖοι τὴν ἐργασίαν ἐκέρυττον ἀναξιοπρεπῆς ἐπιτήδευμα, καὶ αὐτοὶ οὗτοι οἱ Κικέρωνες τὴν ἔμποριαν κατήγγειλαν· ἡ ἀρχαιότης οὐκ οἶδε τὸ «τὰς μὲν ἀπορίας διὰ τῆς ἀργίας γιγνομένας, τὰς δὲ κακουργίας διὰ τῆς ἀπορίας», «ἔργον οὐδὲν ὄνειδος ἀεργίῃ δὲ τ' ὄνειδος»· οἱ ἡμέτεροι τοῦλάχιστον πρόγονοι ἔσχον τὴν μέλησιν χορηγεῖν μαργαρίτας ἐν ἀποφθέγμασιν, ἐφ' οἷς ὁ ἐπίον χρόνος προῦριστο ἐνιαίας ἀρχᾶς καὶ ἐπιστήμην ἐποικοδομησαί· οὐδεὶς ἀπαιτῆσαι δύναται προοδευτικωτέραν ἐν τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ κοινωνίαν ἐν ᾗ ὁ πολέμιος τῆς ἰσότητος πολυθεῖσμός, ἡ διχοτομία τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἡ θεοκρατεία καὶ ἡ παμβασιλεία ἐκράτει· πλὴν οἱ μέτοικοι, οἱ εἰλωτες, οἱ ὠσανεὶ δούλη Πλῆθς τῆς Ῥώμης, οἱ τοῦ Μεσαίωνος βωλόδουλοι καὶ οἱ ἀποικιακοὶ δούλοι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου, τὸν ζυγὸν ἐν γένει βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον θεία τε συνάρσει καὶ ἀνθρωπίνῳ συμπράξει ἀπετείνεζαν· ὁ νεώτερος πολιτισμὸς ὡς ἔτυχε ναυτικῆς πυξίδος ἐπίσης ἔτυχε καὶ ἠθικῆς τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι, ἐπαμένως διατρέξει τὸν ἠθικὸν κόσμον ἀποφεύγων βραδίως οἰασδῆποτε ἠθικὰς ὑφάλους τε καὶ ἀπορρώγους.

Ἡ ὅποια δὲ θεόδοτα συμβάματα συνετέλεσαν πρὸς τὴν τοῦ κοινωνικοῦ σώματος ἀνάπλασιν, καὶ τὴν σύγχρονον ἀνάπτυξιν τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἀσχολουμένης ἐπιστήμης; ὁ Χριστιανισμὸς κατὰ πρῶτον καὶ δραστικώτερον λόγον, τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ φέροντος δόγματος ὡς ἀλληλεπίκουρα ἐρείσματα τὴν ἰσότητά τε καὶ ἀδελφότητα, ἐπομένως καὶ τὴν ἐλευθερίαν, διότι «ἐνθα ἰσότης καὶ ἀδελφότης κατασκηνοῦται ἐκεῖ καὶ ἡ ἐλευθερία». Ἡ τοῦ ἐγῶ ἀνύψωσις ἐν ὄρῳ τινὶ ἐπιβεβλημένῳ παρὰ τῆς κοινωνικῆς αὐθεντίας τῆς συμπεριλαμβανούσης ἐν τινὶ ἁρμονίᾳ καὶ τὴν τῆς συνειδήσεως χάριν τῆς κοινωνικῆς συνυπάρξεως ἡμῶν ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ. Ὁ πολυπλασιασμὸς τῶν ἀναγκῶν, ἡ ἐμφάνισις

προϊόντων ὅπως ἀγνώστων ἡμῖν πρότερον, αἱ ἀνακαλύψεις—
 ἰδίᾳ δὲ, ἢ τῆς τυπογραφίας, τῆς πυξίδος, τοῦ Νέου
 κόσμου, ἢ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς χρηστῆς Ἑλπίδος—αἱ στυ-
 ροφορίαι, καὶ ἡ τῶν μηχανικῶν δυνάμεων ἀνάπτυξις· ἡ δὲ
 ἐπανάστασις τῶν 89, σὺν τῇ μεταγενεστέρᾳ συμπράξει τῆς
 σώφρονος Ἀγγλικῆς Ἀριστοκρατείας, τὴν Λυδίαν ἔθετο ἐν
 τῇ νέᾳ κοινωνίᾳ, λίθον τοῦ πολιτισμοῦ, ἐξεδικήσαντος τοῦ
 δήμου τὰ παρὰ τῆς ἀριστοκρατείας ὑπερορώμενα καὶ ἐμμε-
 ταλλευόμενα κοινοτικά δικαιώματα.

Ἴδου ὁποίοις συμβάμασι ἀποδίδεται παρὰ τοῖς οἰκονο-
 μοδιδάχταις ἢ σύγχρονος κοινωνικῆ ἀνάπλαισις, ἢ καὶ τὴν
 τῆς οἰκονομικῆς μὲθωσις ἐπενεγκούσα, ἢ δὲ ἐπιστήμη τὴν
 ἀρωγὴν διημεῖβετο ὑπηρετοῦσα καὶ αὕτη τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖσ-
 σον διακόσμησιν τῶν τῆς κοινωνίας—

(α) Τῆς δὲ τῆς ἐναρκτηρίου παραδόσεως ἀρχόμενος, Κύριοι,
 ὑμῖν εἶπον ὅτι ὁ πολιτισμὸς, ὃς μετὰ τῆς ἡμετέρας ἐπιστή-
 μης ἐπ' ἀγαθῶ συνασπίζεται, τὰς ἀνάγκας γεννᾷ ἀναλογί-
 ζομαι νῦν ὡς δὲ ὅτι ἡ τοιαύτη ἀπόφανσις ἀνευθέτως καὶ ἀνευ-
 ρένητος ἐν ἀρχῇ ἐβρίμην οὐ διεφύγε τοὺς ἐνδοιασμοὺς, καὶ
 τοῦτο καθέσθον ἐν τῇ κοινωνικῇ τύρβῃ ἀρὰς ἀείποτε κατὰ
 τοῦ πολυπλασιασμοῦ τῶν ἀναγκῶν ἡκρόασθητε· φέρομεν ὅ-
 θεν βραχυβρήμωνως τὸν λόγον καὶ ἐπὶ τῷ θέματι τούτῳ,
 σκοποῦντες τὴν ἀγλὴν, εἰ δυνατόν διαιθρῶσαι.

Ὁ πολιτισμὸς ὡς γενετήσιος ἀρχὴ τῶν προσθέτων ἀ-
 ναγκῶν τοῖς πολλοῖς ἔδοξε εἶναι, εἴπερ τις ἄλλος ἀναγνω-
 ρίζω τοῦτο, πλὴν οὐσιωδῶς· ἐστὶ τι κακὸν ὅτε αὐτὸς οὗτος
 ὁ πολιτισμὸς εὐμοιροῖ μέσων καὶ δυνάμεων χάριν τῆς θε-
 ραπειᾶς τούτων; ἄλλ' ἢ τῶν ἀναγκῶν πολυπλασιασῆς ἐπὶ
 τῇ μόνῃ προθέσει ἵνα ὁ πολιτισμὸς ἀγῶνας καταβάλλῃ
 πρὸς πλήρωσιν τούτων, Σισύφειον οὐκ ἐστὶν ἔργον; ἢ δύνατό
 τις ἀντερωτήσῃαι. Ἐπιπολῆς διατεινόμενοι μὴ πρὸς Θεοῦ
 ἐπὶ τοσούτῳ εὐκατάφοροι ὦμεν πρὸς τὸ παραδόξολογεῖν καὶ
 καταψηφίζεσθαι, τὸ τῆς ἀνάγκης στοιχεῖον εἰς τὸν Καιᾶδα,

(α) Παράδοσις δευτέρα.

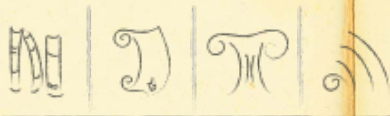
ὡς εἶπειν, τοῦ Σπαρτιατικοῦ πολιτεύματος μὴ ρίψωμεν, «ἡ
 ἀνάγκη τροφὸς ἐστὶν τῆς ἐργασίας», ἢ δὲ ἐργασία τροφὸς
 τῆς κοινωνίας συμπάσης, «ὅσω νηπιωδῆς ὁ πολιτισμὸς ἔ-
 θνους τινὸς ἐπὶ τοσούτῳ καὶ ἥττονας ἀνάγκας αἰσθάνεται
 καὶ ἑαυτὸ καταλιμπάνει ἐν τῇ βραθυμίᾳ· ἅμα τῇ θεραπείᾳ
 τῶν μᾶλλον ἀπολύτων τοῦ βίου ἀναγκῶν, πᾶσαν πρόσθετον
 ἐργασίαν ὡς αἰσχύνην προστρίβουσαν θεωρεῖ, τὴν δὲ ὀκνη-
 ρίαν ὡς τὸ ὑπέρτατον ἀγαθὸν κηρύσσει» (Rocher). Τοιοῦτῳ
 τρόπῳ ὁ ἀνερίναστος Πέρσης ἐν νωθρότητι ζῶν ἐπαναπαύε-
 ται τῇ μόνῃ θεραπείᾳ τῶν συμφυῶν αὐτῷ ἀναγκῶν αἰτῶν
 ὅπιον καὶ γυναικωνίτην· προσθήσω δὲ, κατὰ τὸν Μοντέσκιον,
 ὅτι «ἡ τῶν ἀναγκῶν ἀμοιβαιότης συνεπάγεται τὰς ἐνώσεις,»
 τὸ δὲ τῆς ἐνότητος πνεῦμα ὁ πυρὴν ἐστὶν ἀπάντων τῶν
 κοινωνικῶν ἀγαθῶν. Ἴνα δὲ παρενοήματα προλάβω σημειῶ,
 ὑμῖν, ὅτι καὶ αὕτη ἢ τὴν κοινωνίαν ἀναμορφώσασα
 θεόρρητος Βίβλος, οὐ κατήγγειλε τὴν τῶν ἡμετέρων ἀναγ-
 κῶν πλήρωσιν τῇ παραγωγῇ τῆς ποικίλης χρησιμότητος, εἰ
 μὴ καθ' ὅσον τῇ ἠθικῇ καὶ τοῖς εὐνοήμασι ἀντιστρατεύε-
 ται, ἢ ἡμᾶς ἀφαρπάσσει ἐκ τῆς πνευματικῆς ἐκείνης ἀναφο-
 ρᾶς, ἥτις ὡς πρῶτιστον μέλημα τῷ λογικῷ ὄντι, ἄνωθεν, ἐ-
 πιβέβληται· οὐ πονηρῶς ἐρμηνευθήτω ὅθεν τὸ εἶ τοῦ Ματ-
 θαίου κεφάλαιον, ὅπερ οὐδὲ ρήμασι τὴν οἰκονομικὴν
 ὑπεκφεύγει ἀκρίβειαν, «οἶδε γὰρ ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος
 ὅτι χρεῖζετε τούτων (τῶν ἀναγκῶν) ἀπάντων, κτλ.» διανοίᾳ
 δὲ τὴν Πρόνοιαν πανηγυρίζει καὶ τὴν χαμαίζηλον ἐπὶ
 τοῦ ὑλικοῦ κόσμου καταγγέλλει προσκόλλησιν, ἡμᾶς
 νουθετοῦντος μηδαμῇ παρορᾶν τὰς μετὰ τοῦ Οὐρανείου
 Πατρὸς πνευματικὰς ἡμῶν σχέσεις· πολλαχοῦ δὲ ἐν τοῖς
 ἱεροῖς μνημείοις τὸ ἐργάζεσθαι τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς
 ἐντέλλεται, καὶ δὴ ὁ Χρυσόστομος, ἰδίως, οὐ παρέλειψε
 τοῖς χρυσοῖς αὐτοῦ ρήμασι τοῦτο ἡμῖν συστήσαι—

Ἐν τῷ ἀνακαινισθέντι κόσμῳ, παρ' Ἀγγλοῖς μάλιστα, ἡ
 ἐργασία ὡς εἶδωλον ἐθεραπεύετο, καὶ οὐχὶ ἀδίκως, διότι
 ὁ βραχίων ὁ στιβαρὸς ἐστὶν τῆς ἐλευθερίας· ἢ ἀληθῆς σλα-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
 ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΣΟΥΡΙΟΥ

γίσασα θρησκεία, τὸ ἐγὼ δεόντως προσβιβάσθη, οἱ ἄρχοντες ἐνταυτῷ καὶ ὡς ἀρχόμενοι ὑπελήφθησαν, ἡ ἐλευθερία ὅθεν θάλλει σὺν τῇ προαγωγῇ τῆς ὕλικῆς ὠφελιμότητος, διότι ὁ ἐλεύθερος μόνος δύναται τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἐκτὸς αὐτοῦ κατακρατῆσαι, ἄλλως ἤθελεν εἶσθαι ὁ τῆς ἀρχαιότητος ἄνθρωπος, τοῦτέστιν, ὁ τοῦ ὕλικου κόσμου δούλος, « ἡ τῆς ἡμετέρας διανοίας προσπάθεια πρὸς κατάκτησιν τῆς φύσεως ἢ εὐγενεστέρα ἔσται τῶν φιλοδοξιών » (Bacon)· μόνος ὁ εὐπορῶν ιδιώτης καὶ ὁ ἄλλθως ἐλεύθερός ἐσται, δυνάμενος οὕτως ἀπανταχοῦ τὴν ἰδίαν βούλησιν κατασκηνῶναι (M. Chevalier), καὶ ἐπὶ τῶν ἐθνῶν τόδε λεκτέον ἐπίσης. Ἡ τῆς οἰκονομικῆς ἐπελθοῦσα ἀνάπτυξις, ἐπὶ τῆς ἐργασίας τὴν σφραγίδα τοῦ τε πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐπέθεσε· ἡ ἰδιοκτησία θεωρητέα ὡς τὸ πολύμορφον, ἐργοστάσιον ἐν ᾧ ἡ ἀκάθεκτος ἀνθρώπινος φιλοπονία ἀσκεῖται, διὸ καὶ δεδικαιολόγηται, ὑπὸ τοῦ Λαοκίου, ὡς ἐπὶ τῆς ἐργασίας ἐρειδομένη. Ἡ ἰδιοκτησία καὶ ἡ ἐργασία πολύτιμα θυγάτρια μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς μητρὸς τῆς ἐλευθερίας εἰσὶν, ἡ οὐρανόφυτος δὲ τριάς αὐτῆ ἀρδην τὰ τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἀνέτρεψε, ἐπ' ἄπειρον τὸ λογικὸν ὄν προβιβάσασα· τὸ φαιουδαρχικὸν σύστημα κατέβρευσε, ὡς τοῖς πολλοῖς δοκεῖ, ἀφ' ἧς ἐποχῆς οἱ glebae adscripti ἐγένοντο ἐκτμηροὶ καὶ εἶτα μικροῖδιοκτῆται, ὁ κληρὸς ἐκ τῆς πλουσίας λείας αὐτοῦ ἐξεβλήθη, ἡ δεκάτη τῶν εὐγενῶν ἐξεπορθήθη, ὁ ἔσχατος κουρῦς (Ἀρχάιτ) ἱπποτικῶ ἀξιώματος ἤξιώται, ὁ δὲ ἐργάτης προβιβάσθεις εἰς ἐργοστασιάρχην, ἐπιχειρηματίαν ἐργολάβον ἄτε καὶ εἰς κεφαλαίουχον, κατέδειξε ὅτι τὸ νεῦρόν ἐστιν τῆς εὐνομουμένης καὶ προσδευτικῆς κοινωνίας ἢ τῆς ἐργασίας ἀποταμίευσις ἐξισοῖ μετ' οὐ πολὺ τοῦτον σὺν τῷ στομφολογοῦντι εὐπατρίδῃ καὶ κατὰ τὴν τῶν δημοσίων διαχείρισιν, τοῦ ἐργάτου προβιβάσθέντος ἐν τῷ ἐκλογικῷ ἀξιώματι, πρὸ πολλοῦ δὲ κατὰ τὰς ἐθνικὰς ἐκπροσωπήσεις ἐπὶ τῆς τύχης τῆς εὐφιλῆτου πατρίδος ἀποφαίνεται, καὶ τοῦ πυρείου, τῆς μεταπολιτεύσεως ἐξουσιάσαντος,

ἐπίμων ἐπέβαλε ταῖς κυβερνήσεσι τοῦ 1830 καὶ 48.

Ἡ ἐργασία ὅθεν σὺν τῇ ἀτομικῇ ἐλευθερίᾳ ἐς αἰὲ ἐν τῷ νεωτέρῳ πολιτισμῷ προβιβαζομένη, καὶ τὴν περαιτέρω κοινωνικὴν εὐδαιμονίαν προοιωνίζεται.

Ἄλλ' ἐν τῇ τοιαύτῃ κοινωνικῇ ἀναπλάσει, καθὰ ἀνωτέρω ὑπὴνξάμεν, ἡ ἐπιστήμη οὐδόλως κατίσχυσε ὅπως ἐκποδῶν ὅλως ἄρη τὰ τῆς ἀρχαιότητος ἀπολίτευτα ἴχνη; οἱ glebae adscripti, οἱ θῆτες, καὶ οἱ τῶν ἀποικιῶν δούλοι ἐπ' ἐσχάτοις ἐφίστανται, ἐφώνησαν ὅσοι, ἐπ' ἀδυναμίᾳ ἠτιῶντο τὴν ἐπιστήμην. Κύριοι, ἡ χέρσος γῆ ἢ ἀκάνθας φύουσα μόνον ἐπιμελῶς καλλιεργουμένη καρποφορώτατην χλόην παράγει, οὐχ ἥττον ὅμως ἐνιαχοῦ ἐν τῇ χλόῃ καὶ ἀκάνθᾳ τινα ὑφέρπουσα συναντήσητε, προβαίνουσης τῆς καλλιεργείας αἱ ἀκάνθαι σπανιώτεροι ἔσονται, ἀρκεῖ τοῦτο τῷ ἀγαθοῦ μω γεωργῷ, οὕτω καὶ ἐν τῇ κοινωνικῇ ἀναπτύξει, βωλόδουλοι ἄτε θῆτες καὶ ἀποικιακοὶ δούλοι ἐν μέσῳ τῆς τοῦ νέου κόσμου εὐμερίας ἔτι ὑπάρχουσιν, ὡς ὑπάρχει ἔτι κατακριτέα ἠθικῇ ἀδυναμία ἐν τῷ ἠθικῷ κόσμῳ, πλὴν τῆς καθεστῶσης κοινωνικῆς ἀνωμαλίας ἔνεκα, μηδεὶς δικαιούται καταγγεῖλαι τῇ ἐπιστήμῃ προστρίψαι, ὡς οὐδεὶς δικαιούται ἐκ τῆς ὑφερούσης ἔνεκα ἠθικῆς ἔτι ἀδυναμίας, κατὰ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἐπιτιθέσθαι, ἐνῶ ἡ πνευματικὴ μόρφωσις καὶ βελτίωσις ἐκ μόνης τῆς τελειότερας ἐφαρμογῆς αὐτοῦ προσδοκᾶται· ἐπαγορεύσει καὶ τὸ παρ' ἄλλων βῆθην, τοῦτέστιν, ὁ χρυσοῦς αἰὼν ἦν μῦθος, τὸ κακὸν ὡς ἐκ τῆς τοῦ ἄντος ἀτελείας κοινωνικῶς ἐστὶν ἀναφαίρετον, οὐδέποτε ὅθεν ἀπαιτῆσαι δυνάμεθα τελείαν οὐράνιον, ὡς εἰπεῖν, κοινωνικὴν τάξιν, διότι ἡ τοιαύτη—κοινὴν κέρχημι ἔβησιν—ὑπερφυσικὴ ἔσται, τοῦτέστιν, οὐχὶ ἀνθρώπινος—τοῦ πολιτισμοῦ γενομένου παγκόσμιον κοινῶνημα, καὶ τῶν ἀληθῶν τῆς ἐπιστήμης ἀρχῶν ἐς αἰὲ διαδιδόμενων, οἱ εὐάριθμοι τῆς Εὐρώπης βωλόδουλοι χειραφετηθήσονται, ἢ τῶν θητῶν σκολιὰ κατὰστασις ἐπὶ τὸ κρεῖσσον προβήσει, ἢ δὲ ἀποικιακὴ δουλεία ἀπωλέσει καὶ τὸν ὕστατον σιδηρῶν αὐτῆς κρίκον.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

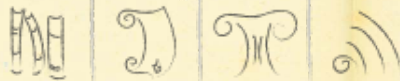
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΘΟΥΡΙΟΥ

Τῇ ἐπιστημονικῇ προόδῳ πέπεισμαι, Κύριοι, ὅτι ἐπελεύ-
 σονται τὰ ἄρτι ὑποδειχθέντα ἀγαθὰ, τῇ ἐπιστημονικῇ προό-
 δῳ ἥτις μόνη δεόντως τοὺς αὖξοντας πόθους τοῦ κοινωνι-
 κοῦ ὄντος πληροῖ, τὰ ἀντικρουόμενα συμφέροντα τῶν ἀτό-
 μων ἢ τῶν ἐθνῶν ἐναρμονίως ἰσοπεδοῦσα· ἡ ἐπιστημονικὴ
 ἀλήθεια μόνη διδάσκει ἡμᾶς οἷω τρόπῳ δυνάμεθα πλουτή-
 σαι μὴ ὄντες συγχρόνως ἐγωίσται· οὐδὲ πλεονέχται.
 Πρὸς ἔνδειξιν τούτου σημειοῦμεν καὶ τὰ παρακα-
 τιώντα.

Ὅταν τὸ πρῶτον οἱ τῆς Εὐρώπης νέοι Καρχηδόσιοι τῇ
 ἀνθρωποεμπορίᾳ τὰ δύσμοιρα Ἀφρικανὰ ὄντα ἐν τοῖς νήσοις
 τοῦ Νέου κόσμου μετήγαγον, ἐνσκηνώσαντες ἐμπορικὰς ἀποικί-
 ας—ὡς τὰς τῆς πάλαι Φοινίκης καὶ Καρχηδόνας—τὰ τῆς
 οἰκονομικῆς σπέρματα τεταμιμένα ἐτύγγανον ἐν τοῖς ἀρχαί-
 οῖς τῆς Ἑλληνικῆς καὶ μεσαιωνικῆς ἀρχαιότητος, τούτου
 ἕνεκα καὶ ἐπιστεύετο ὅτι ἡ δουλικὴ ἐργασία, μόνῳ λόγῳ
 τοῦ ἀμίσθου αὐτῆς, ἔμελλε εἶναι καὶ οἰκονομικώτερα· τὸ
 νηπιῶδες ἄρα τῆς ἐπιστημονικῆς ἀναπτύξεως, τὴν τοῦ τοι-
 ούτου ἀθλίου καταστήματος ἴδρυσιν ἐπήνεγκε, μάλιστα δὲ τὸ
 τῆς ἐπιστήμης φῶς ἐσελάγισε οἱ πεπολιτισμένοι κερδοσκό-
 ποι τὴν πλάνην ἤσθοντο, καὶ αἱ κυβερνήσεις αὐταὶ τὸ μὴ
 οἰκονομικὸν τῆς τοιαύτης ἐργασίας κατιδοῦσαι, ἐν Βρασιλ-
 λίᾳ πρὸς ἐκκαθάρισιν τῆς ζαχαρώσεως ἐλευθέρους πρὸ πολ-
 λοῦ χρῶνται ὅλως ἀνικάνων καταδειχθέντων τῶν δούλων
 ἐν τῇ λεπτῇ, ἰδίως, βιομηχανίᾳ· οἱ δὲ ἀποικίων κρατοῦν-
 τες λαοὶ, καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, τὰ ἀποικιακὰ δα-
 πανοῦσι προϊόντα διὰ μείζονος ἀνταλλακτικῆς ἀξίας ἢ οἱ ἔ-
 τεροι ἄνευ ἀποικίων λαοί. Εἰ τὰ τῆς ἀποικιακῆς δουλείας
 ἐπαισχῆ ἔγνη ἐφίστανται ἔτι καὶ ἐφ' οἷς ἐδάφοις χριστι-
 ανικὴ ἀναπετάσσεται σημαία, ἀποδοτέον οὐχὶ ἐν τῇ τῆς ἐπι-
 στήμης ἀδυναμίᾳ ἀλλὰ τῇ δαψιλευομένῃ χάριτι τοῖς Εὐρω-
 παίοις ἀποίκιοις· ἡ μητρόπολις τῷ οἰκτρῷ συστήματι τοῦ
 μονοπωλείου μετὰ τῶν ὑπερατλαντικῶν ἐξαρτημάτων αὐτῆς,
 πειρᾶται τοὺς ἰδίους συντηρῆσαι μετὰ ἀναστάτας χορηγοῦσα

αὐτοῖς τὸν ἄρτον, ὃν ἀρπάσσει ἐκ τοῦ στόματος τῶν ἰδίων
 αὐτῆς κατοίκων.

Ὁ μόνον ἡ ἠθικὴ καὶ τὸ νόμιμον ὑπαγορεύει ἄρα τὴν
 ἀποσῶσιν καὶ τῆς ἀπολιπομένης δουλικῆς σκιάς, ἥτις ἀ-
 τυχῶς καὶ τὴν ὑπαρξίν τοῦ δουλικοῦ σώματος δεῖκνυσιν,
 ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ καλῶς ἐννοούμενον συμφέρον· ἡ
 ἄλλοτε ἀναρρίπισθῆῖσα διάταξις κατὰ τῶν ἐπὶ τῇ χειραφετή-
 σει ἀγῶνων, ἦν ἐπαισχῆ καὶ κακόζηλος, καθ' ἣς ἕκαστος
 διακαταλέγει· οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀσυκῶν κωδίκων τῆς πεπο-
 λιτισμένης κοινωνίας ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῆς τῶν κτημάτων
 διακρίσεως τοιοῦτον ἀνεγνώρισε κτήμα· ἰδιοκτησίᾳ δικαι-
 ολογικῆς βάσεως ἄνευ ἀκατάληπτός ἐστιν ὅτε καὶ ἀνυπό-
 στατος, ἡ ἀνοχὴ μόνη μηδαμῇ μεταδώσει δικαιώματος τοῖς
 ἀναιροῦσι τὴν ὑπαρξίν καὶ αὐτῶν τῶν ἐμψύτων δικαιομά-
 των. Ἡ ὑστάτη κατὰ τῆς ἀποικιακῆς δουλείας ἐπίθεσις
 πιθανῶς ἐπίκειται, ὑπαγορεύσει δὲ ταύτην ἡ κατίσχυσις
 μιᾶς ἔτι ἀπολοιπομένης ἀληθείας, τοῦτέστιν, ὅτι ὁ φόβος
 ὃν οἱ ἰσχυροὶ ἤσθοντο τῇ προκυπτούσῃ φυγοπονίᾳ τῶν χει-
 ραφέτων, οὐδαμῶς δεδικαιολόγηται, διότι ἡ χειραφέτησις
 πρόσκαιρον ἐπιφέρει νωθρότητα, ἥτις καὶ γηγένεται ἐξ αὐ-
 τῆς ταύτης τῆς δουλικῆς ἀγωγῆς. Καταλέγοντες τούτοις ἐκ
 βάρων τὸ τῆς ἐπιστήμης οἰκοδόμημα ἀνατρέπομεν, τοῦθ' ὅ-
 περ ὡς πρόγραμμα ἐπὶ τοῦ πυλῶνος φέρει τὴν τῆς ἀτο-
 μικῆς ἐλευθερίας ἐμπέδωσιν, ὃ δὲ ἐν τῇ τῆς οἰκονομικῆς
 προόδῳ ἐπὶ τοσοῦτῳ στομφολογῶν αἰῶν ἡμῶν, ἐπὶ μήκισ-
 τον χρόνον τὸ πρόγραμμα αὐτῆς παραγνωρίζων ἐνέπιπτεν
 ἂν τῇ αἰσχίστῃ τῶν ἀντινομῶν. Τῶν ἀληθειῶν τούτων
 τὴν ἐφαρμογὴν ἐπισπεύσουσι νεωτέρων Παύναλ, Ρίβεροφόρ-
 σων καὶ Πιττ ἤττον φοβεροὶ ἀγῶνες· καὶ περ τῶν Γοδοῦϊ-
 νων μὴ ὦν ἀκόλουθος ὁμολογητέον ὅμως ὅτι ἡ ἐπὶ τούτῳ
 εὐθύνῃ τῶν κυβερνήσεων βεβαίως δεδικαιολόγηται· ἤδη ἡ
 δρθόδοξος Αὐτοκρατορία, τῇ χειραφετήσει τῶν δουλοπα-
 ροίκων, προλαμβάνει τὴν Ἑσπερίαν, ὃ τῶν οἰάκων
 τῆς Ἀμερικανικῆς συμπολιτείας ἐξουσιάσας, ταράσσειται

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
 ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
 ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

τώως συγγινείται· ἐνεύκαιρία εὐθέτω ὑποδείξω εὐκόπως, τὸ μὴ οικονομικὸν τῆς δουλικῆς ἐργασίας, καὶ οἰοί οἱ καρποὶ τῆς ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐργασίᾳ συγχίσεως τῶν παραγωγικῶν ὀργάνων.

Ἀναλογίζομαι, Κύριοι, ὅτι οὐ μικρὸν ἐμακρηγόρησα ἐπὶ τῷ ἠγηθέντι θέματι, ἐξέστω μοι ὅμως ἡ τοιαύτη ἔκτασις, διότι τὸ τοιοῦτον ἔθιγε τὰς λεπτοτέρας καὶ τὰς μᾶλλον ἀφάτους ἐντυπώσεις τῆς ἀλγούσης καρδίας—

Ἐξ ὧσων εἶρηνται, προέκυψε, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὅτι παρὰ τῇ ὕλικῃ εὐημερίᾳ τῶν ἐθνῶν, ἡ κοινωνικὴ οἰκονομία διδάσκει καὶ τὴν ὅσον οἶόν τε παρῶσιν τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας· ἐν τοῖς ἐπομένοις ὑποδείξω ὅτι πληροὶ καὶ τὰ δόγματα τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ εἰρήνης.

Ἐργάτης, καθὰ προὔλεχθησαν, τῇ ἀποταμιεύσει ἐργασίας, πλούτου, συνεδρῶσι κατ' ἰσότητα, ἐντῇ συγχρόνῳ τάξει τῶν ἀνθρωπίνων, σὺν τῷ ἐναβρυνομένῳ ἐν τῇ γεννήσει, ἡ τῶν ὕλικῶν ὠφελημάτων ὅθεν προαγωγή, ἐφ' ἧς ἡ τοῦ πολίτου φιλοπονία ἀσκειῖται, τὸ διατείχισμα ἦρε καὶ ἐξίσω τὰς πάλαι ποτε ἀρίστους καὶ διεστώσας τάξεις· αὐτὸ τοῦτο λεκτέον καὶ ἐπὶ τῶν ἐθνῶν. Ἡ Ἰβηρικὴ χερσόνησος τὰ ἴδια θέσμια ἐπὶ τὸ εὐνομημότερον καὶ προοδευτικώτερον μεταποιούσα, ἐξαγάγουσα, ἂν οὐχὶ τὸν σίδηρον ἢ τὸν λιθάνθρακα τῆς εὐμοίρου Ἀγγλίας, ἕτερα ὅμως ἰσοζυγίζοντα, εἰ δυνατὸν, προϊόντα, τὰς μηχανικὰς τῆς χώρας δυνάμεις ἀναπτύσσουσα τὴν ναυτιλίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ σύμπασαν τὴν ἐθνικὴν βιομηχανίαν, λαμβάνουσα ὑπουργοὺς καὶ τελῶνας τοὺς Πήλ καὶ τοὺς Σμιθ, καὶ εἴ ποτε αἱ κυβερνήσεις αὐτῆς ἐνεπνέοντο παρὰ τῶν Ζοβελλάνων καὶ Φλωρέ-Ἐστράδα, τότε ἡ πολιτικὴ ἰσότης αὐτῆς αὐτοδικαίως κηρυχθήσεται μετὰ τῆς κραταιᾶς Ἀγγλίας, μὴ δεομένης πλέον, τῆς Ἰσπανίας, ἱκετηρείου ἵνα συγκαταλεχθῇ ἐν τῇ χορίᾳ τῶν μεγάλων τῆς Εὐρώπης δυνάμεων· ὁ τῆς κοινωνίας ἀνακαινισμὸς τὴν ἰσότητά μετὰ ἀτόμων τε καὶ ἐθνῶν ἐκίρωσε πλὴν τοῦτο, Κύριοι, τοῦ νόμου ἐνώπιον, ἄλλως τε καὶ ἐπίκτητα δίκαια κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τιμαλφῇ ὑπάρχουσιν

ῶν ἡ κτήσις τὴν ἀνισότητα ἐπιφέρει ἀτόμων μετὰ καὶ ἐθνῶν, τὰ δίκαια ταῦτα εἰσὶν τοῖς πᾶσι προσιτὰ, ὥστε τὰ τε ἄτομα καὶ τὰ ἔθνη κατὰ λόγον τῆς σχετικῆς διανοίας καὶ φιλοπονίας αὐτῶν περιβέβληνται τοῦτοις· ὁ καταλέγων τῇ ἀναγκαίᾳ ἀνισότητι ταύτῃ τῶν ἐπικτητῶν δικαιωμάτων, καταλέγει ἄκων κατὰ τοῦ τῆς ἰσότητος δόγματος διαταφρεύων τὴν ὁδὸν δι' ἧς ἡ διάνοια καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ λογικοῦ ὄντος ἀναπτύσσεται.

Πλὴν ἐπάνειμι ἴδια ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Τὸ μεγαλεῖον ὅθεν καὶ ἡ εὐδαιμονία τῶν ἐθνῶν ἄτε τῶν ἀτόμων ἐκ τῆς προαγωγῆς τῶν ὕλικῶν ὠφελημάτων ἐφικτὴ καθίσταται, ἀλλ' ἐρωτᾶται νῦν ἐν ὁποίᾳ κοινωνικῇ καταστάσει προάγονται ταῦτα; Ἐν ἐκείνῃ βεβαίως, καθ' ἣν οὐ διατειχίζονται οἱ λαοὶ, οἱ ἐν ἐργοστασίαις οὐ τάσσονται ἐν ταῖς ἐνόπλοις λεγεώναις, καθ' ἣν ἡ κυβέρνησις δύναται ἀνέτως καὶ φρονίμως παρέχειν εὐστοχον ἀρωγὴν τῇ βιομηχανικῇ ἀναπτύξει, τὸ δὲ κοινωνικὸν σῶμα οὐ δαπάνας ἐκτάκτους ἐπιχειρεῖ διὰ τοσούτων οικονομικῶν, οὕτως εἰπεῖν, φαιμάξων, καθ' ἣν περιττὸς ἔσται—κατὰ τὰς τοῦ Φιλαγγέρη εὐχὰς—ὁ μόνιμος στρατὸς, ἡ τοῦλάχιστον Σουηδικῶ τῷ τρόπῳ ἐν τῇ ἐργασίᾳ ἑαυτὸν ἠδύνατο ἀσκεῖν, ἐν ἐκείνῃ προσθετόν τῃ κοινωνικῇ καταστάσει καθ' ἣν ὁ ἐργατικὸς πληθυσμὸς, ἡ ναυτιλία καὶ ἅπας ὁ ἐθνικὸς πλοῦτος οὐκ ἀπόλυται, ἡ τῆς χώρας δῆλωσις ὑπεκφεύγεται, καὶ οὐ προκινδυνεύει ἡ ὑπαρξίς τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας.

Ἄλλ' ἡ τοιαύτη κατάστασις εὐδῆλως ἢ τῆς εἰρήνης ἔστιν, «ἡ βιομηχανία σοφὸς τις προῆψη δεῖται πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτῆς ἡρεμίας καθάπερ ἡ μέλισσα τῆς τοιαύτης δεῖται ἐν τῇ κυψέλῃ αὐτῆς».

Οὕτω μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οικονομικῆς ἐπιστήμης Ἡελοποννησιακοὶ ἀμείλικτοι πόλεμοι, Αὐτοκρατορικο-Παπικοί, οἱ κατὰ τῆς γαλλ. δημοκρατίας ἀνάθεκτοι διαμάχαι, καὶ Ναπολεόντεια ἠπειρωτικὰ συστήματα, οὐ καταστρέφουσιν ἐπὶ μῆκιστον χρόνον τὰ ὕλικὰ τῶν ἐθνῶν συμφέρον-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

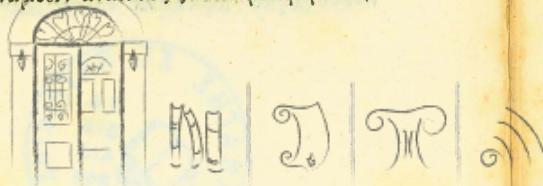
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΣΟΥΡΙΟΥ

τα, διὸ ἡ Μ. Βρεταννία διδαχθεῖσα δεόντως τὰ οικονομικὰ παθήματα κατὰ τὰς διαμάχας τῆς ὑπερμεσοῦσης III ἑκατονταστήριδος ἐπ' ἐσχάτοις μέχρι, καί περ κραταιὰ, οὐδὲν ἤττον, τὴν μεγίστην πᾶσχει πολεμοφοβίαν ὁ πόλεμος, νῦν καθ' ἡμᾶς, ἐχθρική ἐστὶν σχέσις (contra De maistre) ἐν ἧ ἕκαστον τῶν ἐμπολέμων μερῶν ἐποφθαλιμῶν τὸ ταχύτερον τὴν εἰρήνην, ἵνα τὰς ἐμπορικὰς αὐτοῦ ἀνορθώσῃ συνθήκας καὶ τὴν διακυβευομένην τύχην τῶν ἔθνους ἀσφαλίσῃ ἐπὶ δὲ τοῦ χάρτου τῆς εἰρηνικῆς συμβάσεως, ἡ οικονομικὴ ἐπιστήμη ἀεὶ ἠξίωται τὰ σπουδαιότερα τῶν κεφαλαίων αὐτῆς ὑπαγορευοῦσα.

Ἐκ τῶν ὅσων ὑμῖν ἐξέθεσα ἔπεται, ὅτι τὰ ὑγιᾶ τῆς οἰκονομικῆς παραγγέλματα δωροῦνται τοῖς ἀνθρώποις τὸ ἀγαθὸν πρὸς ὃ μάλιστα σκοποῦσι τὰ περὶ παγκοσμίου εἰρήνης διὰ μακρικῆς τινος ῥάβδου ἢ δι' ἀλληλεθνοῦς συμβάσεως, ἐνειροπωλήματα δὴ περιδόξων σοφῶν.

Σημειώτεον πλὴν, ὅτι οὐδόλως ἐν τοῖς ἡγουμένοις ὑπηνιξάμην ὅτι τῇ ἐπιστημονικῇ δῆθεν προόδῳ μόνῃ προσδοκᾶται τὸ δηλωθὲν κοινωνικὸν θαυματουργήμα, ἡ τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας ἐπιστήμη οὐδόλως ἐπαγγέλλεται τὰ φύσει ἀνοικονόμητα οἰκονομῆσαι τῇ παντελεῖ ἄρσει καὶ αὐτοῦ τοῦ ὡς ἐκ τῆς τοῦ ὄντος ἀτελείας ἐμφιλοχωροῦντος ἐν τῇ κοινωνίᾳ κακοῦ, ἡ παγκόσμιος εἰρήνη κατεδείχθη ἀνέφικτος, καθάπερ κατεδείχθη ἀνέφικτος καὶ ἡ παγκόσμιος μοναρχία διετᾶθηνμόνον ὅτι τῇ ἐφηρμοσμένη ἐπιστημονικῇ προόδῳ καὶ τῇ τοῦ πολιτισμοῦ ἐν γένει, ἐν τῷ μέλλοντι χύσομεν σπανιότερον αἶμα καὶ δάκρυα. Αἱ εἰρηνικαὶ τῶν ἔθνῶν κλίσεις καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἀποκλίσεις, ὁμολογητέον, ὀσμύρομαι παγιοῦνται, ἔτι δὲ μάλλον παγιοθήσονται ἐὰν τὸ τῆς Βυρραικτικῆς ἰσορροπίας σύστημα τηρηθῇ πολιτικοῖς χρηστοῖς ἤθεσι μάλλον ἢ ἐτοιμοπολέμοις πολυαριθμοῖς στρατοῖς ἢ τῶν λαῶν συναλληλία ὑπὲρ ποτε τὴν σήμερον συσφιγγεται καὶ τὰ εἰκότα τῇ Προνοίᾳ ἀποδιδόντι ὀφείλοντες ἐλπίζομεν ἐν αἰσιωτέρῳ μέλλοντι—

Ἡ τῶν μηχανικῶν δυνάμεων ἀνάπτυξις τὰ πρόσφορα τῷ

πολιτισμῷ ἐχορήγησε ὄργανα πρὸς ἐμπέδωσιν τῶν κοινωφελεστέρων ἐπιχειρημάτων τῇ τυπογραφίᾳ, τοῖς ἀτμοπλοίοις, τοῖς σιδηροδρόμοις, τῷ ἤλεκτρισμῷ, καὶ ἑτέροις ἐπιτηδείοις ὄργανοις τὸ τοῦ συνεταιρισμοῦ πνεῦμα ἐπιβρῶννυται, καὶ ὁ κόσμος σύμπας συνασπίζομενος ἕνα ἐκπροσωπεῖ γίγαντα ἐπιχειροῦντα ἔργα ὧν ἡ θέα βεβαίως κατέπληττε ἀντοὺς 400,000 ἔργάτας μιᾶς καὶ μόνης πυραμίδος.

Προϊόντος τοῦ χρόνου ὑπομνήσω ὑμῖν ἱκανὰ παραδείγματα τὰ τὴν τιτάνειον ἰσχὺν τοῦ συνεταιρισμοῦ ἐκδηλοῦντα, οἷας περαιτέρω ἐπιβρώσεως τυχεῖν οὗτος δύναται κατὰ τὴν τοῦ Δελαβόρδου εὐχὴν, καὶ οἷω τρόπῳ τὸν τελικὸν τῆς ἐπιστήμης σκοπὸν—τὴν κοινωνικὴν τοῦτέστιν εὐημερίαν—θαυμασίως ὑπηρετεῖ.

Οὐκ ἐστὶν πλὴν ὅλως ἀδέσποτον τὸδε τὸ ἐρώτημα ὑμῶν, ἡ οικονομικὴ ἐπιστήμη, σὺν τοῖς ὄργανοις αὐτῆς, κατὰ τὴν ἐπιβρῶσιν τῆς ἐπὶ τὴν πολιτικὴν, οὐκ ἐχρησίμευσε ἐνίοτε ταῖς κυβερνήσεσιν ἰδίως, κατὰ τῶν συμφερόντων τῆς κοινωνίας συμπάσης ἢ δυσμοίρων τινῶν ἐθνικοτήτων.

Ἀνολογίζομαι, Κύριοι, ὅτι τὸ ἐρώτημα ἐξερευνᾶ τὸ ἔμπρακτον, ὡς εἶπεῖν, τοῦ νομίσματος εἰς τῶν ἐξοχωτέρων θεραπόντων τῆς ἐπιστήμης (M: Chevalier) λέγει ἡμῖν ὅτι τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα—ἀφοῦ ἐπέτρωτο ἡ τῆς ἐλευθερίας ἀνάγκησις καλεῖσθαι ζήτημα!—τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα λέγω, ζήτημᾶ ἐστὶν ἐμπορικόν τὰ ἐμπορικὰ δὲ ζητήματα λύονται τῇ παραθέσει τῶν δοῦναι καὶ λαβεῖν, ἀλλ' ἡ ἡμετέρα ἐπιστήμη ἠξίωται μόνῃ τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἐπὶ τούτοις ἐπιβαλεῖν ἀθηνεῖαν μηδαμῶς δηλιῶ ἐν ἑπιπῶν τῆς ὑπεροπτικῆς τοῦ ἀπολιτισμοῦ ἐφύρας, διότι ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια ἐξανίσταται οὐ μόνον τοῦ δούλου χάριν ἀλλὰ καὶ τοῦ δεσπότη, αὐτῷ προμυμνήσκουσα τὴν τῆς καταπίεσεως τύχην, ἡ ὡς εἰδικὴ ὅμως ἔρευνα τῶν τοιούτων ἠθελεν εἶσθαι παρέκδοσις μακροσκελῆς, ἐν τῷ μέλλοντι πεπραιοκισμένοι διὰ τῶν τῆς οἰκονομικῆς γνώσεων, ὑμεῖς αὐτοὶ τὰ τοιαῦτα ἐξερευνήσητε ἀρκεῖ με παρενεῖρων ἐνταῦθα τὴν

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΛΕΞΟΥΡΙΟΥ

ὑπόμνησιν, ὅτι ἡ *κοινωνικὴ Οἰκονομία* οὕτως ἐκλήθη, διότι ἐστὶ μονὰς ἐναρμονίου δυνάμεως πρὸς ἓνα καὶ μόνον ἄγρουσα τέλος, ἀνεξαρτήτως τῶν ἐγωϊστικῶν ἀξιώσεων τοῦ ἀτόμου, ἢ τῆς ἐθνότητος, τὴν παραγωγὴν ἐπαγγέλλεται τῆς ὑλικῆς ὠφελιμότητος ἐναρμονίως τῶν ἐλλόγων συμφερόντων τῆς κοινωνίας συμπάσης, ὡσπερ τὸ δίκαιον ὅπερ ἐν ἀρμονίᾳ φέρει τὴν ἀτομικὴν μετὰ τῆς γενικῆς βουλήσεως· ἡ δὲ τῶν Ἀμερικανῶν κατὰ τῆς ἰδίας μητροπόλεως ἐξέγερσις, καὶ ἡ αὐξουσα εὐημερία τῆς τε αὐτοκυριαρχοῦ συμπολιτείας καὶ τῆς παλαιᾶ ποτε μητροπόλεως, χρησιμεύει ὡς ἀκατάβλητον πείραγμα, ἐναργῶς ἐπικυροῦν τὴν ἐπ' ἀγαθῷ, ἀπάντων ἀπέναντι, ἀνάστασιν τῶν ἐθνηκοτήτων.

Εἶπον ἀνωτέρω ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἐπαγγέλλεται τὴν παραγωγὴν τῆς ὑλικῆς ὠφελιμότητος ἐναρμονίως τῶν ἐλλόγων ἀξιώσεων τοῦ τε ἰδιώτου τοῦ ἔθνους καὶ τῆς κοινωνίας συμπάσης, ὡσπερ τὸ δίκαιον ὅπερ τὴν ἀτομικὴν μετὰ τῆς γενικῆς βουλήσεως ἐν ἀρμονίᾳ φέρει φοβοῦμαι, Κύριοι, μὴ ἄκων ἐνδοιασμοὺς ὑμῖν ἐνέπνευσα, ὡς δῆθεν τούτων ἐπακωνθίζόντων, διετάθησάν τινες, τὸ ἐμποροκρατικὸν σύστημα ἄκοντες ὑπηρετοῦντες, ὅτι ἀνεφικτος ἡ ἀρμονία μετὰ τοῦ ἐγῶ καὶ οὐκ ἐγῶ εἶνε, τὸ οἰκονομικὸν συμφέρον ἐθνότητός τινος ἀφαιρεῖ τὸν πλοῦτον ἐθνότητος ἐτέρας, οὐδεὶς πλουτεῖ τῆς ζήτησις ἄνευ ἐτέρου βέλος ἐκτοξευόμενον συνήθως κατὰ τῆς ἐμπορίας, ὀφείλω ὅθεν τοὺς ἐνδοιασμοὺς ὑμῶν μὴ ὑπεκφυγεῖν ἀλλὰ σημειῶσαι τὰ προχειρότερα. Ἡ ἄρσις τοῦ κατ' ἐπιφάνειαν σχολιώματος τὸ μυστηριώδες τῆς ἐπιστήμης μέρος ἀποτελεῖ παρατηρῶ ὑμῖν ὅτι καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην συναντᾶται ἡ ἀρετὴ τῆς φιλολογικῆς (*production litteraire*) μετὰ τῆς ὑλικῆς παραγωγῆς, καθ' ὃν τρόπον ἡ μείζων φιλολογικὴ παραγωγὴ τοῦ ἐγῶ ἢ ἔθνους τινός, οὐδὲν ἀφαιρεῖ ἐκ τοῦ πνευματικοῦ πλούτου τοῦ οὐκ ἐγῶ ἢ ἔθνους ἐτέρου, ἀλλὰ τοῦναντίον προσθέτους δυνάμεις τῇ κοινωνίᾳ συμπάση χορηγεῖ, οὕτως ἔχει καὶ κατὰ τὴν παραγωγὴν τῶν ὑλικῶν συμφερόντων τοῦ τε ἀτόμου καὶ τοῦ ἔθνους, ἐν γένει λα-

λοῦντες, νέους προστίθησι πόρους τῷ ἔθνει ἢ τῇ κοινωνίᾳ· ἡ μείζων παραγωγὴ ἐπομένως ἔθνους τινός κατ' οὐδὲν συντελέσει εἰς τὴν τῆς παραγωγῆς τῶν ἄλλων ἀσθένωσιν· ἡ τοιαύτη τοῦ ἔθνους ὑπεροχὴ ἢ τοῦ ἰδιώτου οὐκ ἐστὶν ὅθεν ἄδικος ἢ ἐπιβλαβῆς ὑπεροχὴ, ὡς τισι πεπλανημένους ἔδοξε· θέσατε πρὸς στιγμὴν τὴν Ἀγγλικὴν ἐθνότητα ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς Ἀφρικῆς ἀποστεροῦντες οὕτως αὐτὴν τῶν πλουσιῶν γειτόνων παρ' οἷς σήμερον τὰς ἀγορὰς αὐτῆς ἐνεκαθίδρυσε, καὶ παραχρῆμα τὴν ἐκπτώσιν αὐτῆς διαγνώσθε· ὑποτιθέσθω ὅτι κατὰ τινὰς ἐνιαυτοὺς ἡ βιομηχανικὴ παραγωγὴ ἔθνους τινός διπλασιάζεται, κατ' ἀντίστροφον δὲ λόγον ἢ τῶν γειτνιαζόντων λαῶν καταστρέφεται ἐν πενίᾳ οὗτοι ἐμπύπτοντες, ἢ μονομερῆς αὐξουσα παραγωγὴ τοῦ ἔθνους ἐκείνου ἐξογκώσει ἄρᾳ γε τὸν ἴδιον πλοῦτον; οὐχί, τοῦναντίον ἢ θελον κλεισθῆ ταῖς ἐργοστάσιας ὡς ἐκ τῆς στερήσεως τῆς καταναλώσεως, δεῖνόν οἰκονομικὸν πάθημα ἤθελε ὑποστῆ, καὶ ὁ αὐξὼν θητικὸς πληθυσμὸς ἀσκόπως ἐφόρμα ἂν πρὸς τὴν τῶν καθεστῶτων ἀνατροπὴν. Ἐκ τούτων ἐπεταί, ὅτι ὁ ὑπὲρ τοῦ ἰδίου ἐγῶ ἔρωσ οὐδόλως ἐμπύπτει ἐν διαστάσει σὺν τῷ τοῦ πλησίον, «*συμπιπτούσης τῆς ἀρμονίας ὡς ἐκ τῆς τε καθολικῆς ὠφελιμότητος καὶ τῆς ἐπιεικείας, ἧς κατ' ἀνάγκην ἕκαστος συναισθάνεται· κινδυνεύοντος τοῦ οὐκ ἐγῶ καὶ τὸ ἴδιον ἐγῶ ἀμέσως ἀπειλεῖται.*» (*Schutz*)

Οὕτω διακειμένων τῶν πραγμάτων προκύπτει ἤδη ὅτι τὸ ἀποκλειστικὸν τοῦ ἀτόμου ἢ τοῦ ἔθνους συμφέρον καλεῖται *ἐγωϊσμὸς πλεονεξία* » σύμφυτα νοσήματα ταῖς δυναστείαις» καθὰ ἐπιμαρτυρεῖ ὁ Πλούταρχος, τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ὄλως νόθος ἀρχὴ καὶ ἀντοικονομικὴ τῆς κοινωνίας ἀπέναντι, καὶ ἐκ πλανήματος ὑπέλαβόν τινες τὸν Σμῖθ ἀντὶ τοῦ Ἑλβετίου· τὸ τῆς ὠφελιμότητος δὲ δόγμα, καθ' οὗ καὶ ὁ σοφὸς Πασχάλ παραγνωρίσεως ἕνεκα, ἐπετέθη, ἄλλο τί ἐστὶν ἢ *ἀθέμιτος ἐγωϊσμὸς*· ὅθεν τὸ τῆς οἰκονομικῆς ἀντικείμενον, παλλιλογεῶ, ἢ αὐξουσα τῶν ἐθνῶν ὠφελιμότης ἐστὶν συνωδὰ τοῖς εὐνομήμασι καὶ τῇ ἠθικῇ, διὸ καὶ ἡ ἡ-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΣΟΥΡΙΟΥ

μετέρα ἐπιστήμη «κοινωνική οικονομία ἐκλήθη» πᾶσα κερδοσκοπία τὰ ἄρτι ὑποδειχθέντα ὄρια ὑπερπηδῶσα, καταγγέλλεται ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, ἥτις ὡς εἶκος, οὐδέποτε τῆ τοιαύτῃ παρασπονδήσει θεωρεῖται δόσιλοςος.

Κατὰ τὸν ῥῶν τῶν ἐμῶν παραδόσεων οὐ παραμελήσω ἐν εἰδικoῖς κεφαλαίοις τὴν προσήκουσαν ἀνάπτυξιν τοῦ θέματος τούτου, δι' ἧς εὐελπίζομαι, πείσω ὑμᾶς περὶ τῆς δετῆς ἁρμονίας τῶν κοινωνικῶν συμφερόντων.

Τὸ ἔμπαλιν, ὡς εἶπεν, τοῦ νομίσματος ἐξερευνῶντες ἔτι συναντῶμεν παρά τισιν ὅτι τὰ ὑλικά τῆς ἐπιστήμης ὄργανα, αἱ μηχανικαὶ δυνάμεις, πρὸς ζημίαν πλειστάκις τῆς ἀνθρωπότητος ἐνεργοποιήθησαν συνομολογῶ, ὅτι ὁ σίδηρος οὐχὶ σπανίως μεταποιούμενος εἰς ἀλύσεις τὰς αἱμοφύρτους χεῖρας τῆς ἐλευθερίας ἐπίεζε, καθάπερ καὶ τὸ ἐφεύρημα χημικῆς τινος συνθέσεως τοῦς Εὐρωπαίους ἐβόηθησε ὅπως τὰς νήσους τοῦ Νέουκόσμου δηώσωσιν· δυμολογῶ ὅτι τῆ πολυτίμῳ ἀτμομηχανῇ ἐχράσθημεν, πρὸς παρατάραξιν τῶν τοῦ παλαιοῦ κόσμου ἐσχαιτῶν, ἀφορμὴν δόντες τῷ ἡγεμόνι τοῦ Ἀναμητικοῦ κράτους εἶπεῖν, ἐν τινι διατάγματι, ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι «ποιοῦσι τὸ καλὸν ἐν καιρῷ ἡμέρας τὸ δὲ κακὸν ἐν καιρῷ νυκτός»· πλὴν τούτοις ἀπαντῶμεν ὅτι «ἡ κατάχρησις τῆς ἐλευθερίας οὐδαμῶς ἀναιρεῖ καὶ τὴν σώτειραν ἐλευθερίαν» (Π. Καλλιγᾶς), ὁ σίδηρος ὁ πολυτιμώτερος ἡμῶν θυσσαυρός ἐστὶν καθόσον πρὸς τοῖς ἄλλοις, τῷ ἀρότρῳ συντηρεῖται ἢ ἀνθρωπογένεια, τότε εὐεργετικὸν τέως μέταλλον καθιστάμενον, τέχνη, αἰχμηρὸν τὴν ζωὴν ἀποκόπτει τοῦ συμπολίτου τοῦ ἀδελφοῦ· πλὴν ἴμῃ ἄρα ἢ ἀπολίτευτος κατὰστασις ὑπεκφεύγει τὴν μομφὴν, ἣν ἐδοξε τοῖς παραδοξολόγοις προστρίψαι τοῖς πεπολιτισμένοις; ὁ ἄγριος τῶν δασῶν τοῦ Νέου κόσμου τῆ προστριβῇ δύο ξύλων ἄπτει πυρὰν καὶ προσφυλάσσεται οὕτως ἐκ τῆς τοῦ χειμῶνος δοιμύτητος; ἐν τούτοις τίς ἀγνοεῖ ὅτι τὰ αὐτὰ ξύλα τῷ χρησιμεύουσιν ὅπως τὸν ὁμοιον αὐτοῦ ἀποκτείνῃ, καὶ ἐπὶ τοῦ θύματος τὰ κρεωδώρα διονύσια αὐτοῦ ἐπιτελέσῃ; Ἡ χρῆσις ὅθεν μόνῃ τὸν τοῦ πρᾶ-

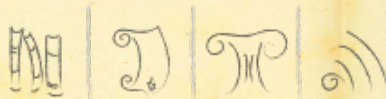
γματος διαστέλλει χαρακτῆρα, ἀλλ' ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη τὰ ὄργανα αὐτῆς ἐπιδαψιλεύεται, προσφέρει τὰς μηχανικὰς δυνάμεις οὐχὶ τῷ ἄγριῳ ἀλλὰ τῷ πεπολιτισμένῳ παρ' οὗ δεδικαιολόγηται ἀπαιτῆσαι ἀγαθὴν καὶ οὐχὶ πονηρὰν τὴν χρῆσιν. Οἱ δυσανασχετοῦντες κατὰ τινῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ κοινωνικοῦ μηχανισμοῦ—καθὰ ἐν τοῖς προειρημένοις σεσημέωται—καθήψαντο τῆς ἐπιστήμης· ἐνέπιπτον εἰς συντακτικὸν ἢ γλωσσικὸν λάθος, Κύριοι, ἠγνόουν εἰπεῖν διαλλήλω τῷ τρόπῳ, ὅτι ἡ ἐπιστήμη δεῖται ἀκριβεστέρως πρακτικῆς ἐφαρμογῆς, ἐν τῇ αὐτῇ ἐνέπεσαν πλάνη καὶ οἱ κατὰ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἐξαναστάντες Οὐβένιοι (Owen), ἀλλ' οἱ ἀτυχεῖς κακῶς ἐξεφράσθησαν, ἠγνόουν ἐπίσης ὅτι τῆς ἀκριβεστέρως ἐφαρμογῆς αὐτοῦ δεῖται, «οὕτω πως ὁ κόσμος διατέτακται ὡς ἐν ἠθικῶς ἀγαθοῖ ἐσμὲν καὶ ὑλικῶς εὐδαίμονες ἐσόμεθα» (Chalmers)—

Ὑποδείξας τὴν καθόλου τῆς ἐπιστήμης ὠφελιμότητα κατὰ τὴν διευθέτησιν τῶν λειτουργιῶν τοῦ ὅλου κοινωνικοῦ σώματος, ἐγνωμεν ὅτι διάπυρος κηρύσσεται ὑπέρμαχος τῆς ἐν τῷ κόσμῳ παγίωσεως τῆς τε ἀτομικῆς ἐλευθερίας, τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐν ἀδελφικῇ ἰσότητι συναλληλίας τῶν τε ἐθνῶν καὶ τῶν ἀτόμων, νῦν μᾶλλον συγκεκριμένως σκοπῶ ὑποδείξαι ὑμῖν τοὺς καρπούς οὓς προϊόντος τοῦ χρόνου δρέψητε, ἐκ τῆς τελείας ἐκμαθήσεως τῆς ἐπιστήμης ἐφ' ἧς ἀσχολούμεθα.

Θετέον ὅτι πεπροικισμένοι ἐσμὲν πλείστασις ὠφελίμοις γνώσεσιν ἀφαιρέσει ταῖς τῆς Οἰκονομικῆς ἀρχαίς, προσψαυθήτωσαν παραδείγματά τινα καταδεικνύοντα τὴν δυσέκλειπτον πλάνην ἐν ἣ ἐμπίπτομεν ἐξερευνῶντες τὰ κοινωνικά, τοῦ ἐπιστημονικοῦ μίτου ἄνευ τῆς δε τῆς μαθήσεως.

Βέβαιόν ἐστι, νομίζω, ὅτι εἴ τι ἔθνος ἠσχολεῖται ἐν τῇ παραγωγῇ ἀπάντων τῶν βιομηχανικῶν εἰδῶν αὐταρκείας χάριν, ἀποκροῦον οἰανδήποτε ξένην παραγωγὴν, ἠθέλατε λίαν νοήμονα κηρύξει τὴν κυβέρνησιν τούτου.

Πρὸς τὸ ἐρώτημα εἰ προστατευτικοὶ θεσμοὶ τῆς ἐγγω-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΘΟΥΡΙΟΥ

ρίου βιομηχανίας χάριν, και τὰ μονοπώλεια ἔθνους τινὸς σὺν τοῖς ἰδίοις ἐξαρτήμασιν εἰσὶν ὠφέλιμα πρὸς τὸν ἔθνικόν. πλοῦτον; ἠθέλατε πιθανῶς μακροῦ ἄνευ ἔνδοιασμοῦ παρέξει καταφατικὴν τὴν ἀπάντησιν.

Εἰ τις ἠρώτα ὑμᾶς, τί διανοεῖσθε ἐπὶ τῆς πολυτελείας ἠθέλατε συγχύσει ταύτην μετὰ τῆς χλιδῆς, ἀξιούντες, πιθανῶς, τοὺς ἠγεμόνας δαπανᾶν ἄρτον και κρέας ὡς οἱ τοῦ Ὁμήρου, ἢ ἀνανεοῦντες τὰ Λυκούργεια θέσμια, τὰ Ὁρχια και τὰ τοῦ Ἐβρίκου Γ' διατάγματα.

Ἀληθές ἐστιν ὅτι τὸ ἐνδόσιμον τῆς ἀνθηρᾶς ὕλικῆς καταστάσεως ἔθνους τινὸς ἢ ἀφθονία τοῦ κυκλοφοροῦντος μεταλλικοῦ νομίσμασματος εἶναι; ἢ ὅτι αἱ μηχανικαὶ δυνάμεις τὸν ἄρτον ἀρπάσουσι ἐκ τῶν ἐργατικῶν χειρῶν;

Ἐδικαιολόγηται ἡ διάτασις ὅτι ὁ ἐργάτης σὺν τῷ κεφαλαίουχῳ ἀλληλοπολεμοῦσιν τῶν ἀντιθέτων συμφερόντων ἕνεκα, ἢ ὅτι πρὸς πρόληψιν τῶν τοκογλύφων Κατόνων ἀρκεῖ πρόσφορος νομοθετικὴ συνταγή;

Ἄληθές ὅτι ὁ αὐξὼν πληθυσμὸς προκύπτει ἐκ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν γεννήσεων, ὁ δὲ ἐλάττων ἐκ τῆς ἀποχῆς τῆς γαμικῆς κοινωνίας, καθὰ ὑποτιθέασιν τὰ τοῦ Λυκούργου, I. Καίσαρος και Κολβέρτου θέσμια;

Τοῖς ἐρωτήμασι τούτοις μετὰ μεγίστης πιθανότητος, ἠθέλατε καταφατικῶς ἀπαντήσει

Εἰ δὲ τις διετίνετο ὅτι ἡ τοῦ κράτους ἐξαγωγή δόξαις τὴν εἰσαγωγὴν ὑπεραναβαίνει, οὐ χορηγεῖται, ἡμῖν τούτου ἕνεκα, και ἡ ἀπόδειξις τῆς ἔθνικῆς εὐδαιμονίας, ἠθέλατε καταψηφίσει. Ἐπίσης και εἰ ἰσχυρίζετό τις ὅτι οἱ φόροι δέον ἀπάσαις τοῖς ἀντικειμένοις τῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας ἄπτεσθαι.

ἠθέλατε καταλέξει ὁμοίως και εἰ διετίνετό τις ὅτι ἐφικτὴ ἐστὶν ἡ ἄρμονία πωλητοῦ τε και ἀγοραστοῦ, και περ τὰ τούτων συμφέροντα κατ' ἐπιφάνειαν φαίνονται ἐν ἀντιθέσει.

Εἰ δὲ τις πρὸς ὑμᾶς ἀπευθύνετο ὅπως αὐτὸν πληροφορήσῃτε ἐὰν ὁ Γάλλος ἢ ὁ Ἀγγλος πολίτης ἐστὶν ὁ μᾶλλον φορολογούμενος, οἱ συνεισενεγκόμενοι φόροι ἐν ἐκάστη τῶν

ἐπικρατειῶν προχείρως ἠθροίζοντο και τὸ ὅλον ποσὸν τῷ ἀριθμῷ τῶν κατοίκων ἐκάστης ἐδαιρεῖτο και τὸ πηλίκον ἠθέλεν εἶσθαι, ἢ καθ' ὑμᾶς, τῆς πληροφορίας πλήρωσις.

Ἐν τούτοις, ἐν ἀπάσαις ταῖς ὁμολογίαις ὑμῶν ταύταις ἐν γένει, ὑπεπίπτετε ἂν ἐν φοβερᾷ πλάνῃ, ἀλλ' ἡ τοῦ πολίτου, και δὴ τοῦ νομολόγου πλάνῃ περὶ τὰ σπουδαία ἀντικείμενα ταῦτα, τοῦ ἔθνους ἔστι πλάνῃ ὅπερ βεβαίως προῦριστο ναυαγήσαι εἰ ἡ οἰκονομικὴ οὐ προσήρχετο πρὸς σωτηρίαν του—

Ἴνα τὸν λόγον ἔτι μὴ μηκύνω ἀπευθύνω ἐπὶ μικρὸν ἰδίᾳ τὸν λόγον πρὸς ὑμᾶς

Κύριοι

Καθὰ ἐξερευνήσαμεν ἡ σπουδαιότης τῆς ἐπιστήμης, ἢν σπουδάσομεν δῆλη, νομίζω, ἐγένετο· οἱ τῶν νόμων θεράποντες ἰδίως ἐπικύψαι ὀφείλουσιν ἐν τῇ τοιαύτῃ μελέτῃ, καθόσον ἄλλως προωρισμένοι οὗτοι ὄντες τῶν ἐγχωρίων θεσμῶν ἐπιμελεῖσθαι ἢ τῶν οἰάκων τῆς πολιτείας κρατεῖν, οὐ μικρὸν εὐθύνονται ἐν τῷ οἰκονομοπολιτικῷ σάλῳ τῆς ἰδίας πατρίδος· ἀλλ' ἡ ἰδίως τὸν νομοσπουδαστὴν προσκαλοῦσα ἐπιστήμη αὕτη, οὐ μόνον ὡς πολυτελείας γνώσις ἑκάστῳ πολίτῃ οὐ λογιζέται, ἀλλὰ τὸναντίον τῆς μεγίστης ἀνάγκης, διότι ἐν αὐτῇ ἀρύεται γνώσεις λυσιτελεστάτας ἐν ταῖς βιοποριστικαῖς αὐτοῦ ἐπιχειρήσεσι, διὸ εὐκταῖον τῆς τοιαύτης σπουδῆς και ἡ μέση ἐκπαίδευσις περικοσμηθῆσθαι διὰ τῆς ἐν ταῖς γυμνασίαις διδασκαλίας, διότι οὕτως και ὁ μὴ προφθάνων τὰ ἀκαδημαϊκὰ προσεγγίσει ἐδώλια ἠδύνατο ἀρυσθῆναι τῇ μαθήσει ταύτῃ τὰς ἀποχρώσας γνώσεις χάριν οἰουδήποτε βιοποριστικοῦ ἐπιτηδεύματος—

Ἡ τῆς ἐμῆς διδασκαλίας μέθοδος ἔσται, κατὰ τὸ ἐνὸν ἱστορικῇ, προαγγέλλω και τοῦτο ὑμῖν, διότι «ἡ μέθοδος ἐν ταῖς ἐπιστήμαις πολὺ μείζονος ἐστὶ σπουδαιότητος ἔστω και τῶν ἐκπληκτικωτέρων μεμονομένων ἀνακαλύψεων» (Κουβιέρος)· οἱ νεώτεροι, ἰδίως, Knies και Rocher κατέδειξαν ἡμῖν ἀποχρώντως τὴν τῆς διαληφθείσης μεθόδου

σπουδαιότητα ιδίως ἐν τῇ Οἰκονομικῇ, ἡ ἱστορικὴ μέθοδος χορηγεῖ ἀπλάνητον μίτον, ἐκ τῶν ἀνεμολίων σχεδίων ἡμᾶς προφυλάσσει, καὶ ὡς δυναμόμετρον τῆς ἀνθρωπίνου προόδου ἡμῖν προσφέρεται ὁ ἀποκεχωρισμὸς ἐκ τῆς μεθόδου ταύτης ἐπικίνδυνος ἔσται τόλμη συγγνώστεια μόλις εἰς ἱκανότητος τῆς καλλίστης δοκιμασίας. Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῶν ἐμῶν ἐπὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου παραδόσεων ἀρχούτως ἐξετάθην ἐπὶ τῷ θέματι τούτῳ, καὶ εἰ τότε εἶπον «*coesa sine historia jurisprudentia*» (Φ. Βωδουίνος) κατὰ μείζονα λόγον συστάσεως χρήζει κατὰ τὴν σπουδὴν τῆς Οἰκονομικῆς οὔσης ἐπιστήμης ἐξόχως πειραματικῆς, τότε ὑμῖν ὑπέμνησα ὅτι καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς ἡγήτωρ (Thibaut) ἐφώνησε ἐπὶ τέλους τῷ ἀντιπάλῳ (Νισβούρω) «*Habes me consentientem, habes me consentientem!* Προϊόντος τοῦ χρόνου, πέποιθα, ὅτι καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ τὰ τῆς ἱστορικῆς μεθόδου πλεονεκτήματα μετ' ἐμοῦ ἀνευδαίαστως συνομολογήσητε, πειθόμενοι ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἡμῶν ἀσφαλῶς ποδηγητεῖται τῇ μόνῃ ἐρεύνη τοῦ ἱστορικοῦ νόμου καὶ τῆς διδασκάλου πείρας —

! Περαιῶν τὰ νῦν τὴν ἐναρκτήριον παράδοσιν ταύτην, ἥτις πλέον παρ' ὅσον προεθέμην ἐκτενῆς ἐγένετο, ἀναλογίζομαι ὅτι ἐπὶ πολλὰ ἐρεύνης ὕμνα, ἐπίλλως ὡς εἶπεν, ρίψα· μόλις ἀκρόθεν ἐλάλησα, ἐνιαχοῦ πρόσδε ἐν αὐτῇ ἀνεπαισθήτως τὸν λόγον ἔφερον ἐπὶ ἀντικειμένων ἄτινα ἀροατὰς ἐπιστημονικῶς προπαρασκευασμένους ὑποτιθέασι, μοὶ ἦν ἀδύνατον τὰ δυσέκλειπτα ἀποφυγεῖν ἀμαρτήματα ἀφοῦ ἐν τῇ περιεκτικότητι ἐβλεψα· ὠφελήθητε ἐκ τῶν ἀπλουστέρων καὶ τῶν μᾶλλον εὐλήπτων, ἐπεικῶς καρτεροῦντες μέχρις οὗ τὸ ἔλον τῆς διδασκαλίας καὶ τὰ μᾶλλον σχολιᾶ ὑμῖν διεξηγήσει.—

Ἀπόκειται μοι ὅσον ἔνεστιν ἥττον ἀτελεῖ ἐμαυτὸν ἀναδειξαι, ὑμῖν, δὲ, Κύριοι ἡ εὔνοος πρὸς τὰ παραδιδόμενα προσοχῇ, ἥτις, πέποιθα, ἀνταξία ἔσται τῆς ἐπιμελείας ἣν ἐπὶ τῶν ἐμῶν παραδόσεων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου διαπύρωσ μοὶ κατεδείξατε.

